NEMZETI
NŐNEVELÉS

KIADJA
AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL
SZERKESZTI
SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXIII. ÉVFOLYAM. 1912. IX. FÜZET.
November.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Eszthetikai ünnep. Dr. Schmidt Mária	421—427
II.	A felsőbb leányiskolai fegyelmezésről. Dr. Bittenbinder Miklós	428—435
III.	Az internátusi nevelésről. Konczné Karácsoni Ottilia	436—439
IV.	A drezdai rajzkiállítás. Tolnay Anna	440—446
V.	A német nyelv tanításáról. Apáthy Lászlóné	447—454
VI.	Az internátusi zongoratanítás. br. Haeke Károlyné	455—457
VII.	Uj módszertani szempontok a földrajz tanításánál. Várnai Sándor	458—461
VIII.	**Külföldi lapszemle.** Sch. M.	462—465
IX.	Iskolai értesítők. Krónikás	466—473
X.	**Nőnevelési szemle.** Az Erzsébet Nőiskola jubileuma. — A M. N. Sz. közgyűlése. — A M. N. Sz. béke- és választottbirósági szakosztálya. — Az Orsz. Ref. Nőnevelési egyesület. — dr. Baltazár Dezső a Nőnevelésről. — A M. D. Egyesület ülései	474—477
XI.	**Irodalom.** Nógrády László. A gyermek és a játék. Ism. Martos Ágostné. — Beküldött könyvek	478—479
XII.	Kimutatás a M. L. E. részére beérkezett adományokról	480

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s az iskolákat és egyesületeket, melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet-Nőiskola) szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat díjtalanul csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A „*Nemzeti Nőnevelés*“ megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „*Nemzeti Nőnevelés*“ cime alatt az Erzsébet-Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz. a.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIII. ÉVFOLYAM. 1912. NOVEMBER. IX. FÜZET.

ESZTHETIKAI ÜNNEP.

(Emlékezés Greguss Ágostról.)

Mindenki, de különösen, akinek lágy a szíve és érzelmes a hangulata, forduljon egy kicsit java gondolataival affelé a szívhezszóló, beszédes ünnep felé, melyet épen ezidén ül a magyar eszthetikai világ.

Jusson eszünkbe, hogy december 29-én kiosztásra kerül az első kétezer korona, mellyel a legjobb kritikai dolgozatot akarja jutalmazni Greguss Ágost. Jusson eszünkbe, hogy az, aki atyja volt a magyar eszthetikai tudománynak, halála után is hűséges őrzője irodalmunknak. Emlékezzünk meg arról is, hogy feleségével együtt tette az alapítványt, hogy házasságuk emlékét is megörökíteni óhajtotta, hogy egybekelésük évfordulóján oszt áldást. Emlékezzünk meg róla, hogy olyan pénzzel oszt áldást, melynek rideg hangját felhangolta ideális dicshimnusszá, melynek hideg fogását fellobbantotta gyujtó lánggá.

Legyünk büszkék rá, hogy a tudományos magyar eszthetika atyjának ilyen az emlékműve!

Tekintsünk fel arra, aki előre halad az élet útján és itt is boldogan néz vissza bele abba az időbe, mikor szívéről döntött. Tekintsünk fel arra, aki hálás kegyelettel adózik a boldogságért; aki halhatatlan tanuságot tesz róla, hogy boldogsága irányítja sorsát is, lelkét is; aki a saját multjáról mások jövőjére gondol. Tekintsünk fel arra, aki hazafias tettét a családi kör fényével vonja be. Közeledjünk életéhez, munkájához, szelleméhez!

Greguss Ágost 57 évig élt csak, de az ő 57 éve 1825 és 1882 közé esik. Ez az ő rövid élete csupa szenvedés, csupa

boldogság, csupa nagy esemény. Szinte szokatlan hallani erről a szelid, emberszerető, egyensúlyozott lelkű tudósról, erről a sok szépet és sok jót hirdető tanárról, hogy látta és harcolta a szabadságharcot a szülőföldjén, a megyében, a táborban; hogy sokáig bujdosott; hogy tizenegy hónapi fogságot ült; hogy gimnáziumi tanári állását egyszersmindenkorra elvesztette.

A szabadságharc előtt és után is mindig nagy megpróbáltatások és nagy feladatok érik. Tizenhárom éves korában elveszti édesapját. Tizennyolc éves korában külföldi egyetemre megy, előbb Bécsbe, majd később még messzebb egész Halléba. Tizenkilenc éves korában pályát változtat; az orvosi szakról áttér az íróira. Húsz éves korában a magyar irodalom érdekében barátkozik, lelkesít, nyelvet tanít; hozzájárul, hogy irodalmunkat olvassák, fordítsák, szeressék. Húsz éves korában ellenállhatatlan erővel tör ki belőle a családjában élő tanári és eszthetikus hajlam, olyan ellenállhatatlanul, hogy most már lankadatlan kitartással kiséri végig egész életén. Huszonegy évvel tanár, huszonkét évvel házasember. 1847 volt, mikor megházasodott.

Csakhamar beáll a szabadságharc, majd a bujdosás. A fogság lezajlása és a tanári állás elvesztése után, 30 éves korában, jónevű ujságíró, szerkesztői főmunkatárs, az elkeserített magyarságnak nagy jótevője. Harminchárom évvel akadémikus, harmincnégygyel a Kisfaludy-Társaságnak tagja és titkára; mindkét intézetbe buzgó tisztelettel választják be a feléledés legelső ülésén; itt is, ott is mindig jobban méltányolják és mindig jobban tágítják a hatáskörét. Az alkotmány helyreállítása után, 45 éves korában, a pesti egyetemen tanár.

Tizenhét évig volt egyetemi tanár, de az utolsó évei nagyon szomorúak. Gyomorrák támadta meg. Ez a keserves kényszerűség tudta csak rávenni, hogy sokat ne írjon, de írni írt akkor is. Bizonyosan fokozta és siettette kínjait az érzelemben izzó szellemi munkásnak az a gyakori hibája, hogy egészsége megbecsülésére nem szakít sem időt, sem figyelmet. Gazdagon osztja szét lelke kincseit, de pazarolja fizikai erejét.

Mert élete is gazdag ugyan Gregussnak, de munkássága még gazdagabb. Ő igazán úgy volt középiskolai tanár, politikus, ujságiró, szépíró, tudós és egyetemi professzor, hogy egyik hivatása emelte a másikat, emelte a másiknak a mélységét és céltudatosságát. Megtörtént, ami ilyenkor félős, hogy nem történik meg; megtörtént az a ritka eset, hogy a hirlapíró meg a szépíró egész idő alatt nem tagadta meg a tudóst. Tudós maradt mindvégig tárgyában, főgondolataiban, céljában, a további haladásra levont következtetéseiben. És viszont a tudósban is megnyilatkozott mindig mind a hirlapiró, mind a szépíró. Kereste az érdekes szerkezetet, a művészi kifejezést; kereste az eszthetikai hatás lényegét, annak útját, módját.

Hanem azért különbséget mégis tett. Az író szemléltetőbb volt, az író jobban halmozta a képeket, az író erősebben és közvetlenebbül szövögette a kapcsolatot az élettel, a nagyközönséggel. A tudós inkább bizonyítóbban, gondolkoztatóbban járt el; a tudós többet definiált, indukált, dedukált és rendszerezett; a tudós közelebbről megnézte az egyes elvont vonásokat és jobban rakta belőlük össze meg szét majd az egyforma, majd az eltérő csoportokat. A hirlapolvasó a szórakoztatásából tanulhatott is, fogadhatott is a lelkébe nagy eszméket; a bölcsészhallgató gyönyörködhetett a tanításában, fel is élénkülhetett tőle.

Nagyon jellemző az ünnepeltre az a két könyv, melyet életrajzírói két legnagyobb munkájának tartanak: Shakspere pályája és a Rendszeres széptan. Óriási anyag mindkettő. Shakspere pályájában sok a külső anyag; sok a sokféle adat arról a nagy drámaalkotóról, aki egész világokat ölelt fel változatosabbnál változatosabb sorozatokban; ki teljesen ujjáteremtette hazája irodalmát; ki kisebb-nagyobb országokban évszázadokon át forradalmakat teremtett és teremt; kiről könyvtárakat írtak már össze mindenfelé, ahol művelt emberek élnek. — Széptanában sok a belső anyag; a szép fogalmából sok értékes újabb meg újabb fogalmat fejt ki száz és száz lapon, a szép fogalmait széles alapra fekteti, bő tartalommal tölti meg, többféle fokozattal meg rokonfogalommal sokszorozza meg. A nagy anyag

itt-ott talán elnyom valamit a felfogás teremtő erejéből és a széleskörűség körültekintő hatalmából, de nem nyom el semmit a logika világosságából; a lelkes stíl élénksége, a gondolatok szeretettel ápolt összhangja sem szenved semmit.

Bizonyosan hozzájárult figyelmének és érzésének ehhez a frisseségéhez is az, hogy irodalmi műveiből csak fele munkáját ismerhetjük meg; hogy munkájának másik fele az volt, amiről nagy utóda, Beöthy Zsolt, így nyilatkozik: «nemcsak a tanárnak, hanem a mesternek hatása, mely a tudomány világán kívül az élet világában érvényesül: érzésben és jellemben .... Amit tanítványainak szívébe írt: tisztelet a derék iránt, kegyelet és hála a jóság iránt, hódolat a szellemi kiválóság iránt ....» Erről írja az ifjúságnak egy másik atyai jóbarátja, az ifjúság társas életének lelkes vezetője, Négyesy László, hogy «a tanár és hallgató közti érintkezésre példát mutatott».

Hogy milyen elvek vezették a mestert, a tanítót, az írót minden munkájában, az több az érdekesnél, az egész megható. Az idei nevezetes dátum alkalmából nem egyhamar áldozhatunk szellemének szebben, mintha összefűzünk néhány olyan gondolatot, mely végighúzódik elmélkedő életének legkiforrottabb művében, a korszakalkotó Rendszeres Széptanban.

Hogy is mondja csak ebben:

A művészet az az iparág, melynek legkevesebb anyagra, legtöbb munkáló észre van szüksége.

Minél többet termel a művészet, annál több vevőt szerez.

Az eszthetikus hivatva van bennünket a legmagasabb és legtisztább élvezetre képesíteni.

A művészet nem adja elő a logikát, mégis az igazság útjára vezérel, mert a képtelenséget, viszásságot félrelöki, mint izléstelenséget; nem hirdeti a tízparancsolatot, mégis példás nevelő, mert a rossztól elriaszt, mint rúttól, az erényt pedig, Plátó óhajtása szerint, megszeretteti mint szépet.

A művészet a honszeretetnek is egyik leghathatósabb emeltyűje.

A szép és jó azonossága nem úgy értendő, hogy a szép

nem egyéb, mint jó, de: hogy a szép fogalmához az erkölcsi jó alapján jutunk.

Lapozhatunk, elmerülhetünk. Mentül tovább lapozunk, minél inkább elmerülünk, annál jobban láthatjuk, hogy milyen értékes ez a rendszer mint nevelési, mint emberi ideál. Nagyon értékes különösen nálunk, ahol hiányait pótolták, ahol a képzelet pszichológiáját kifejtették, ahol az egész közélet, a közgazdaság, a tradició és a temperamentum arany középúton óvakodik a hosszadalmas, homályos, unalmas moralizálástól; ahol óvakodnak a l'art pour l'art üres, erkölcstelen alkalmazásától; ahol egyszerűen és világosan különbséget tesznek külső és belső forma között minden középiskolai tárgyaláson. Képzeljük csak el azt, hogyha ez a rendszer nálunk terjed, ha szélesedik, ha átmegy az életbe.

Hogy a szép az legyen, ami jó is?! Igen! Csak egész lelkünkkel ott kell lenni az ilyen szépnél és ugyanígy ott kell lennünk annál, amit esetleg felületes szemléletre másért tartunk szépnek. Ha eleven élménnyé válik mindkét alkotás vagy mindkét jelenség, ellentétet fogunk érezni, választani fogunk, a választást nem fogjuk nehéznek találni; ahol a vonalak, színek, szavak és hangok mögött nem találjuk meg a jót vagy pláne rosszat találunk, ott — legalább is kevés kivétellel — előbbutóbb el fog homályosodni, el fog sötétedni minden. Széchenyi csodálkozik rajta, hogy miért szokás csak a rosszra csábítani, miért nem a jóra is. Milyen nagyon igaza van! És mi egyéb a csábítás lényege, mint a figyelem heves lefoglalása!

De menjünk tovább, hogy *jó* legyen szép, ez jelenti még azt is, hogy ami jó, az igyekezzék szép is lenni. A jó ne álljon meg a félúton, ne lankadjon el belső, néma, szubjektív észrevétlenségben. A jó vegyen fel beszédes, szívhezszóló, hódító kifejezést. A jó ne tegye nehézzé, hogy észrevegyék és felmelegedjenek iránta. A jó ne tegye kínossá az emberekre a javulást és a felemelkedést. Sajnos, megtörténik, hogy valamely alkotásban sok a jóság, sok a nagy gondolat; megtörténik, hogy egy-egy emberi lélek csupa értelem, csupa szív, csupa teremtő kép-

zelet, de egyik is, másik is kevéssé tükrözi vissza a tartalmat, hijában van a művészet egyik nagyon lényeges vonásának: a jóban való közlékenységnek.

Kicsit szokatlanabb, de nem elvetendő formulázás, hogy a szép legyen jó. Ez némileg paradoxonnak is látszik, pedig nem az. Tudjuk jól, hogy ha ritkán is, ha futólag is, de mutatkozhatik szépnek az is, ami nem jó. Viszont érezzük akárhányszor, hogy hála valami magasabb erkölcsi erőnek, nemcsak a jó vonzza a szépet, hanem a szép is vonzza a jót; hogy a külső szépség természetszerűen vonzza a belső szépséget. Engedjünk szabad teret ennek a vonzódásnak, sőt tőlünk telhetőleg mozdítsuk is azt elő. Az üres forma teljék meg tartalommal! A szép szó, hang, alak, vonal, szín ne nyugodjék addig, amíg nem mond valami jót, valami igazat, valami szépet.

Milyen fontos lépés már elvben is effelé a haladás felé az, hogy a szépség a jónak a visszatükrözése. Milyen fontos még ott is, ahol a valóság nem egészen igazolja s ahol a külső szépség megvan, de úgy, hogy a belső tartalom nem felel meg neki. Előfordulhat ugyan ilyenkor, hogy ez a szépség a műtárgyaknál félrevezet bennünket, az emberek között meg keservesnél keservesebb csalódást okoz. És mégis azt kell mondanunk, hogy nagy áldás rajtunk már maga ez a felfogás még akkor is, ha alapot ad ilyen tévedésnek, ha nagyra növeszti a fájdalmas elnézést. Hódolni a szépségnek nem üres, hiú külsőségért, hanem azért, mert öntudatosan vagy öntudatlanul erénynek hisszük, ez olyan álláspont, ami igazán felemel és megerősít bennünket s ami kisugárzik belőlünk szuggeráló erővel. Ez az, amit szuggerálunk más műélvezőnek is a lelkesedés szárnyán. Ez az, amivel megállítjuk az alacsony úton járó művészt, hogy ha ez nem elég, vagy hogy ez bizonytalan siker és vagy lépjen magasabbra vagy vonuljon vissza. Ez az, amivel elvehetjük a hatalmat onnan, ahol rossz kézben van.

Oh, ha volna egy generáció, csak egy teljes generáció, melyre nem öröklődnék a megvesztegető, a külsőleg szépnek jelentkező rossz! Ha ilyen irányban fejlett volna az ízlése és

meglenne a tehetsége, hogy ennek az ízlésnek a tágkörűség erejével érvényt tudjon szerezni! Nem volna akkor többé visszaesés! Akkor egyszerre világosság gyúlna ki az emberiség lelkében s ez a világosság vonzaná ellenállhatatlanul. Akkor erős gyökeret verne mindjárt az is, hogy a boszú, az elégtételvevés nem fenséges, hanem fenséges a nagylelkűség, hogy a hű, az önfeláldozó, a mindennel megküzdő szerelem magában nem gyönyörű, hanem gyönyörű, ha nemesre irányul; hogy az élet kockázatát kivánó természeti szépség nem érdemes a vonzódásra és megközelítésre, hanem érdemes rá a jótékony, az enyhetadó; hogy a művészetnek nem az a méltó tárgya, ami agyonizgat és agyonsért, hanem az, aminek az eszméi, érzései, hangulatai végeredményben mélyszívűségre, szeretetre, megértésre és boldogításra enyhítenek. Ha mindez gyökeret verne, akkor kevesebbet kellene rettegnünk magunktól és környezetünktől érdemetlenségek miatt.

Ha pedagógiai segítséggel egy-egy teljes generáció jár ilyen úton, akkor az átmenetek sem olyan érdesek és zökkenők, akkor azok sem kivánnak olyan súlyos küzdelmet, annyi önmegtagadást és olyan sok eredménytelen fájdalmat. Meg akkor a fáradságért több a vigasztaló mind a művészetben, mind a társadalomban.

És ha — itt-ott ebben, idővel abban — a jó erkölcsi fogalma is reformra szorul, akkor ilyen korszellem mellett igazán önkénytelen, az ihlettel igazán összeforrt, hogy ahogyan a szépet emeli a jó, úgy vigye előbbre a jót a szép. Akkor a szép könnyebben siettetheti útjában az erkölcsi haladást és azért nem zavarja élettelen prédikálással vagy száraz tanítással a szív belső meghatottságát, a fantázia szabad szárnyalását.

Ugyancsak Beöthy Zsolt összefogja egész röviden Greguss rendszerének az alapgondolatait. A legfőbb gondolatot így fejezi ki: «A szép, Greguss felfogása szerint, nem egyéb, mint: tartalma szerint jó, alakja szerint igaz; tehát az igaz módján kifejezett jó.» Ha ezt a felfogást csak egy-egy körére alkalmazzuk is a művészetnek, már akkor is, az eszthetikai ünnep ünnepe a jóságnak, az igazságnak és a boldogságnak is!

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

A FELSŐBB LEÁNYISKOLAI FEGYELMEZÉSRŐL.

Az iskolának helyes vagy helytelen úton való haladása attól függ, hogy van e benne jó rend, fegyelem. Ennek elérése egyszerűnek látszik, pedig voltaképen igen nehéz és igen sok feltétel szükséges ahhoz, hogy a valóságban is elérhető, megtalálható legyen. A jó fegyelem nemcsak külsőségekből áll. Nem elégedhetünk meg azzal. Nem szabad csak azt nézni, vajjon a növendékek nyugodtan viselkednek-e, gyorsan engedelmeskednek-e, a folyosókon és lépcsőkön csendesen járnak, kelnek-e. A rendet nem a hibátlan külsőségek alkotják. Mélyebbre kell néznünk, igazi fegyelmet kell kívánnunk. A növendékek legyenek tisztelettel tanáraik és tanítónőik iránt, mert ebből az érzésből fakadnak és pedig egészen maguktól, a rend szükséges jegyei. A felsőbb leányiskolákban ez érzésnek még sokkal nagyobb jelentősége van, mint a fiúiskolákban, mert a leány egész viselkedése *egyéni érzéseiből* fakad, míg a fiúknál nem ritkán tárgyi szempontok is nagy szerepet játszanak.

Bár magától értetődőnek látszik, mégis kiemeljük, hogy a fegyelem a felsőbb leányiskolában kizárólag a tanároktól, tanítónőktől és az igazgatótól függ. Sokan vannak, akik máskép gondolkoznak. Gyakran olyan tanárok, akiknél a tanulók lustálkodnak és lármáznak, szeretik a hibát a növendékekre tolni, az osztály rossz szelleméről beszélnek, sőt a felelősséget még kartársakra is tolják. Máskép áll a dolog. Mert, kérdjük, hogyan lehet az, hogy egy és ugyanazon osztályban az egyik tanárnál kitünő a rend, a másiknál pedig nem? A növendékek itt is, ott is ugyanazok, csak a tanárok mások. Igen! A rend a *tanárok*

(és tanítónők szerint, akiket mindig ide értek), váltakozik, azoktól függ. Az egyiknél még a gyengék és lusták is felelni, dolgozni akarnak. A tanár és a gyermek egyaránt jól érzi magát, megelégedett. Öröm, érdeklődés van az egész órán. Intésre, büntetésre nincs szükség. A másiknál, bár érdekes a tárgya, a képzeletre könnyen hathatna, a tanulók részvétlenek, lanyhák, az órát gyakran megnézik, az utolsó padokban titkos beszélgetés folyik, mással játszanak. Pedig a tanár szigorú és okos ember. Szigorú rendet tart. Jaj annak, aki a fejét elfordítja, az ablakon kinéz, aki rosszul felel. Potyognak a büntetésmunkák. A büntetőjegyekből, melyekkel a figyelmetlenséget és az ostobaságot megörökíti, egész rendszere van. Ezeket a jegyeket év elején, vagy alkalomadtán megmagyarázza, amint a boszorkányperek alkalmával a szegény szerencsétlen áldozatokat megismertették a kínzóeszközökkel. Az osztályban csak az uralkodó tanár hangját hallani, olykor a növendék halk, bátortalan hangját, mintha a színpadon, vagy a vádlottak padján ülne. Ha rossz feleletet adnak, kitör a zivatar, nem épen hízelgő kifejezések raja következik.

Mikor a tanár egy kissé megnyugszik, újra kérdezni kezd, de feleletet, mintha csak összebeszéltek volna a leányok, senki sem ad. Kínos csend áll be. A tanár a következő napon az igazgatóhoz megy, hogy a rossz osztályról panaszkodjék. De az igazgatóhoz ugyanakkor már azon osztály növendékeinek szülői is jelentkeznek, akik nem a tanulók rosszaságainak tulajdonítják a történteket. Nem mondjuk, hogy a tanárban szándékos a rosszakarat, hanem mindenesetre az *önmegfigyelőképesség*, az *önbírálat és az önuralom több-kevesebb hiánya az oka a rossz fegyelemnek.*

Kevés olyan iskola van, ahol általában és egészben véve laza a fegyelem és ha mégis van, annak oka az intézet házirendjében van. *Nem jó például nagyon sokat tiltani.* Elég az együttélésnek és külső formáknak általános megjelölése. Olyan kívánságok, melyeknek *gyermek nem tud megfelelni*, amelyeket épen azért mindig átlépnek, ártanak az iskolának, tekintélyének,

mert nem tudja azokat keresztülvinni. Ilyen pl. ez a fegyelmi szabály: tilos karöltve járni. *Sokat árthat a rendnek* az igazgató és a tanári testület, *ha kicsinyes dolgokon rágódnak*, ami pedig előfordul.

A jó fegyelem legnagyobb ellensége az unalom. Minden tanárnak lehetőleg arra kell törekednie, hogy növendékeinek *érdeklődését* felébressze tárgyával, tanításával és folyton ébren tartsa. Ehhez nem szükséges, hogy valaki szellemes legyen, sőt az talán nem is kívánatos, mert a *szellemesség* rendesen *más dolgok, érdekek rovására megy*. Legegyszerűbb és a legkönnyebb dolguk persze az olyan egyéniségeknek van, akiknél ez velükszületett tulajdonság. Nyugodt, kellemes, világos fejű emberek, akikhez az ifjúság bizalommal és érdeklődéssel közeledik, alighogy egy pár szót szóltak. Ezek a született tanárok. De sok ember nem olyan szerencsés, ezeknek törekedni kell arra, ha jó tanárok akarnak lenni, hogy ezt a természeti adományt kipótolják, hogy más úton-módon gyakoroljanak az ifjúságot megnyerni. És ez lehetséges. Ha unalmasok, ez rajtuk múlik. Mindenekelőtt azt kell megjegyeznünk, hogy *semmiféle tárgy magában véve sem nem érdekes, sem nem unalmas, hanem az előadás útján lesz azzá*. Ezért igen fontos, hogy ne csak az óra anyagát, hanem annak beosztását, egymásutánját és methodikai feldolgozását *előre gondosan átgondoljuk*. Aki leánynövendéket tanít, annak *a női lelkel is ismernie kell*, szeme előtt kell tartania. Úgy kell megízesíteni az előadást, hogy a leányok képzeteihez kapcsolódjék. Ajánlatos ezért *nőneveléstani munkák, folyóiratok olvasása is*. Sokat lehet tanulni kartársainktól, azok óráinak látogatásaiból, különösen ajánlatos azokét hallgatni, akikről az a hír járja, hogy *tárgyukat érdekesen tudják előadni*. Figyeljenek mindarra, amit hallanak és látnak, mert a leányiskolában *igen fontos szerepet* játszik az is, *hogy a tanár miképen viselkedik*. Annak a kérdésnek tárgyalása, hogy miképen tudja a tanár tárgyát érdekessé tenni, az az egyes szakok methodikájába tartozik, mert mindegyiknek meg van a külön sajátszerűsége, különböző módjai. Azok tárgya messze vezetne

feladatunktól. Itt csak néhány szabályt sorolunk fel, amelyek bár szinte önmaguktól értetődők, mégis bámulatos hatásúak.

Azt a tárgyat, melyet *tanítunk, mi is szeressük.* Legjobb, ha azon tudományágban szakemberek vagyunk. *Kívánatos ezért, hogy igazgatónk főleg azokkal foglalkoztasson.*

Szükséges, hogy növendékeink mindegyike iránt érdeklődjünk. Ez az érdeklődésnek persze csak egy irányban nyilvánuljon meg, tudniillik abban, hogy *mindegyiket, amennyire lehet, képességeihez mérten foglalkoztassunk;* az érdeklődésnek minden másfajta megnyilvánulása felesleges és helytelen.

Minden előadásunk egyszerű és világos legyen. A dolgok beszéljenek, ne a dolgokról beszéljünk.

Kitünő eszköz az unalom elűzésére a *tanár és tanuló közös munkája.* Leányiskolákban alig juttathatunk szerepet az akroamatikus módszernek; leginkább az *eromatikus módszert* kell használnunk. Az újkor legnagyobb tudományos vívmányát, az *indukciót használjuk* a felsőbb leányiskola minden fokán és minden szakban, amely a szellemet érdekli és az erőket fejleszti. Különösen nagy szerepet kell nálunk a leányiskolában játszania, mert a női lélek természetéhez, szükségletéhez és tehetségéhez mérten a képzetösszeköttetések, az *asszociációk nagyon fontosak.* Hogy miképen járjunk el, arra minden nevelő könnyen rájön, kivált ha olvas nőneveléstani munkákat és maga elég leleményes.

A jó fegyelemnek *egyik gátolója a félelem.* Semmi sem könnyebb, mint leányokat megfélemlítéssel fegyelmezni. De a félelem elűzi a szeretetet, jóllehet annak mindig uralkodni kell. Pedig sok tudós tanár van, aki a kitűzött helyes célokat törekszik elérni, mégis növendékei felett tartja örökké a büntetés kinyújtott ostorát, sőt ami még rosszabb, folyton ideges *vadászatot tart büntetendő cselekményekre,* anélkül, hogy meggondolná, hogy *evvel maga-magának árt.* Vannak olyanok, akik a *dolgozatírást bizonyos nimbusszal veszik körül,* úgyhogy az előbbi órákon a növendékek gondterhesen, figyelmetlenül ülnek. És *az ilyeneknél gyakori a csalás.* Ez a rendőrködés árt az iskolának. Azért ifjúság az ifjúság, hogy törekszik szorongató-

ját, rendőrét kissé kijátszani. *Miért fizetne mással*, mint csellel annak, aki *bizalmatlansággal és fenyegetéssel közeledik* feléje. A természetes viszony tanár és növendék között az, hogy *a tanár bizalmat gerjesszen, jóakarójuk legyen.* Nem hiszem, hogy valamely osztály ezt a bizalmat, jóakaratot helytelenül fogná fel és ne méltányolná. A modor dolga az, hogy bizalmat gerjesszünk. De *veszedelmes* ennek *a jóakaratnak szavakban való kijelentése, sokszoros hangoztatása.* Veszedelmes a növendékek előtt kifejteni azokat az okokat, hogy miért bánunk velük így vagy úgy. Általában ajánlatos egyéni gondolkozásunkat és érzelmeinket bele nem keverni az előadásba. Ha *komolyan foglalkozunk növendékeinkkel, ha szeretjük tárgyunkat, munkánkat, hivatásunkat, ha tárgyilagosak vagyunk, akkor nem kell félnünk, hogy köztünk és növendékeink között a kívánatos viszony ki nem fejlődnék.* Sok olyan tanár van, aki gyakran keveri bele az előadásba a maga személyét, mert hisz a növendékek ezen szavaira szívesen figyelnek, megmagyarázza, hogy miért teszi ő ezt így, azt úgy, másképen mint kartársa, száz és ezer dolog kerül szóba magáról, családjáról és ki tudja a határt megjelölni, ahol az ilyen fecsegés végződik. Az ilyenek rossz nevelők és főképen rossz leánynevelők. Ártanak saját tekintélyüknek, ártanak a nevelésnek.

Lerombolja a fegyelmet a tanár hanyagsága is. Tanulóinktól megkívánjuk kötelességeik pontos teljesítését, *legyünk nekik ebben mintaképük.* De ez igen nehéz. A tanárnak igen sok a kötelessége. Az egyes órák tanításterveinek fejében kell lenni, számon kell tartani (legjobb, ha feljegyzi) a tanulók képességeit, viselkedését, fejlődését, hogy ítélete helyes lehessen, a dolgozatokat pontosan kijavítania, még pedig a maga idejére, az osztálykönyvet rendesen vezetni, hospitálni, iskolai mellékfoglalkozásait lelkiismeretesen elvégezni és sok más feladatuk van. *Aki mindennek becsületesen meg akar felelni, abban erős akaratnak vagy lemondó képességnek, erősen kifejlődött kötelességérzetnek, hivatásszeretetnek kell lenni.* Mindezekhez járul, hogy a tanárnak lépést kell tartani szaktudományaival, mert külön-

ben megcsontosodik és elsekélyesedik tanítása, ami szintén oka lehet a növendékek unatkozásának. Olyan szerteágazó munkakörben, mint a mienk, természetszerű, hogy egyenlőtlenségek, kisebb hibák állanak elő. De *legalább mértéküket és számukat csökkentsük.* Egyes dolgokról pedig egészen és feltétlenül le kell szoknunk. *Óra előtt a folyosón kartársunkkal túlsokáig ne beszélgessünk,* mert ez a pontatlan órárajárás szokott oka lenni az osztályban mindenféle rendetlenkedésnek és lármának. Növendékeinkre rossz hatást gyakorol, ha mi magunk vétkezünk az iskolarend ellen, melyet büntetés terhe alatt tiltunk nekik. *A dolgozatok kijavítását is pontosan kell elvégeznünk,* mert növendékeink lelkében rossz vért szül, ha látják, hogy szomszédjuk füzetében ugyanaz a hiba nincs kijavítva, sőt esetleg ép azért jobb jegyet is kapott. No meg a szülők bizalma is megrendül az iskolában. Szóval az iskolában mindenkinek, a növendéknek és a tanárnak egyaránt pontosan kell kötelességét teljesíteni.

A rendet igen zavarja egyes tanárok vagy tanítónők iránti rajongás. Ez a leányok beteges érzelmi állapota, mely nagy túlzásokba mehet. Ez pathologiai jelenség, mely nemcsak kis leányoknál, hanem felnőtt nőknél is előfordul, akik operaénekeseket, színészeket, karmestereket, papokat, fürdőorvosokat és másokat rajonganak körül. Ez kicsinyben előfordul leányiskoláinkban is, nemcsak a tanárok iránt, hanem, bár kisebb mértékben, a tanítónők iránt is. Okát e jelenségnek sokszor sejtjük, de legtöbbször kénytelenek vagyunk e semmitmondó szóval: szuggeszció, magyarázni. De azt ki kell emelnünk, hogy a leányok általában nem *rajonganak erős, egészséges, egyszerű, világos, jellegzetes egyéniségek iránt,* akikkel szemben a fiúk fel szoktak melegedni, hanem rendesen olyanokért, akik kissé *szentimentálisak,* fantasztikusak. Én az egész jelenséget betegesnek minősítem, melynek létrejöttében néha a tanár is hibás. A leányok természetes és dícsérendő érdeklődése eltévelyedik és kritika nélkül csüng egy egyénen, akit felcsigázott képzelettel olyan tulajdonságokkal és feltevésekkel ruháznak fel, melyek

egyáltalában nincsenek meg benne. *Kötelessége a tanárnak*, ha ilyen rajongást észrevesz, vagy kartársa, esetleg igazgatója arra figyelmezteti, *annak elejét venni.* Általában nem lehet megjelölni azt az eszközt, melyet ilyenkor használni ajánlatos, az esetről-esetre választandó. Néha a legbatásosabb a hideg zuhany, máskor elég nyugodt, okos utalás a helytelen és rossz viselkedésre, a harag ritka esetben helyén való, legtöbbször a gúny hat, melyet csupán ez egy esetben lehet megengedni a felsőbb leányiskolában. Ha a rajongó leányt szarkazmussal és találó iróniával kigúnyolnák, célt érnek. Sokat tehet ilyenkor közbenjáróképen az osztályfőnök. Jó az anyának a figyelmét felhívni a jelenségre. Azonban *semmi körülmények között sem szabad azt az iskolában megtűrni.*

Vannak a rendnek más kellékei is. Igaz, hogy ezeket kényes szóvá tenni, de szükséges. Nagy szerepet játszik, nagy fontosságú a leányiskolában *a tanárnak fellépése, lénye, társadalmi képzettsége, modora.* Használhatóságában és alkalmazhatóságában ennek kell szinte dönteni. Szükséges, hogy tanerőinknek jó társadalmi modora legyen, legjobb, ha származásánál fogva hozza azt magával. Különösen meg *kell nyilvánulnia ennek a tanítónőkkel és az anyákkal szemben.* Baloldalukon haladjon, az ajtónál engedje őket előre, akármilyen fiatalok legyenek is azok, és a tanárok akármilyen idősek. *Meg kell nyilatkozni ennek a növendékkel szemben is,* akármilyen fiatal is az. Nem szabad előfordulni annak, hogy nadrágzsebbe tett kézzel beszéljen, tanítson. A dohányzásról is le kell szokni a folyosókon és a nők szobáiban. Épületes kifejezéseket természetszerűleg nem illik használni. Mindez magától értetődő dolog, melyek azonban a felsőbb leányiskolákban feltétlenül kiküszöbölendők. Mert a leányok szeme, füle igen éles. Különben a szülőknek is természetszerű követelése az iskolától, hogy *gyermekei olyan emberek kezében legyenek, akik megfelelő példái és tanítói az ő társadalmi osztályuknak.*

A tanitónőknek is erre kell törekedni. Ők rendesen *a társadalmi középosztályból kerülnek ki,* ezért, másrészt meg *női*

tapintatuk folytán könnyebben tudnak ezen követeléseknek megfelelni. A tanítónőnek nemcsak *tanításával, tudásával, hanem fellépésével, magatartásával, egész lényével igazi úrinőnek kell lennie,* hogy azzá nevelődjenek a leányok is. A poros levegő, a lárma, az iskolai munka sok fajtája megnehezítik ezt ugyan, de mégis elérhetik. Nagyon féltékenyen kell őrizni női méltóságuknak kijáró udvariasságokat a férfiakkal szemben, még igazgatóját és más feljebbvalóját is beleértve. Mert ez igen fontos. De viszont tudja a határt megtartani, tudjon disztingválni, nehogy ferde helyzetbe kerüljön, fegyelmezetlenné váljék. Amily szükséges és fontos az egyik a nevelés érdekében, ép oly káros a másik.

Szeged. *Bittenbinder Miklós dr.*

AZ INTERNÁTUSI NEVELÉSRŐL.*

Méltóztassanak megengedni, hogy néhány szóval kiegészíthessem igen tisztelt előadónk értékes és leánynevelésünk ügyét minden oldalról megvilágító fejtegetéseit. Bizony szomorú és sivár az a kép, mely az imént hallott statisztikai adatokból elibénk tárul és én, aki húsz esztendő óta állok, mint a debreczeni ref. felsőbb leányiskola tanítónője és jelenleg igazgatója, a a protestáns leánynevelés szolgálatában, legjobban tudom, hogy annak multjában mily kevés az öröm! De boldoggá tesz az a tudat, hogy jövőjében van remény. És ez a remény a mai napon ébred, mikor mindannyian hálás szívvel tapasztaljuk, hogy főtiszteletű és méltóságos Elnök úrnak szivébe és szerető gondjaiba fogadta ezt a kérdést is és ezáltal a szebb jövőnek olyan perspektiváját nyitotta meg előttünk, melyről eddig legfennebb csak álmodni merhettünk.

Érdemei közt, melyek méltatására nem érzem magam hivatottnak, de a melyek az egész ref. egyház hálját kiérdemelték, egy sem lesz maradandóbb, mint a protestáns nőnevelés kérdésének felvirágoztatása. És én nemcsak a jelen, hanem amaz eljövendő jobb kor sok-sok leánynemzedékeinek nevében mondok köszönetet azon nemes lelkesedésért, mellyel az ügyet felkarolta. És mint egy virágzó és népes ref. internátus vezetője, köszönöm, hogy az internátusok fejlesztésének és szervezésének kérdését is felvette programmjába. Mert ez a kérdés szoros kap-

* Az Országos Református Nőnevelési Egyesület alakuló ülésén, október 2-án a «Nemzeti Múzeum» dísztermében tartott beszéd.

csolatban van a leánynevelés ügyével s egyik a másik nélkül el sem képzelhető.

Tudom, hogy sok ellensége van az internátusi nevelésnek; sokan vannak, kik azt hangoztatják, hogy az nem tudja pótolni a szülői ház nevelő értékét és hatását, és szükséges rossznak tartják a mai állapotok közt.

Erről vitatkozni nem akarok. Magam is oly szentnek és oly szépnek ismerem a családi tűzhelyet, annak nevelő erejét, hogy boldognak mondom azokat, kik ennél a tűznél melegedhetnek. De mily kevés aránylag azoknak száma! Mily kevés család él aránylag nagyobb városokban, hol a leénygyermeknek az iskolábajárás miatt nem kell elszakadni az anyai szemtől és szívtől.

Hát hogyan neveltessék vidéki papjaink, birtokosaink, tanítóink, a kisvárosi hivatalnokok, józan gondolkozású, derék iparosok leánygyermekeiket, kiket hivatásuk olyan lakóhelyekhez köt, hol magasabb iskolák nincsenek?

Szomorúan győződtek meg már sokàn arról, hogy mennyi hátránya van annak, ha csak felületesen ismert, vagy gyakran teljesen ismeretlen családokra bízzák gyermekeik nevelését, gondozását.

Hiszen a mai rideg- és mindent csak az anyagi haszon szempontjából mérlegelő társadalomban az úgynevezett kosztostartás is csak pénzkérdés, mely ellenértékül a testi jókból is minél kevesebbet és a lelkiekből éppen semmit sem nyujt a gondjaira bízottaknak.

És nincs veszedelmesebb dolog, mint a fejlődő leánygyermek felügyelet nélkül való élése, járása-kelése az idegen városban! Hány szomorú példát tudok én erre?

Mennyivel megnyugtatóbb a szülőkre nézve, ha gyermeküket internátusban helyezhetik el, — feltéve, hogy az az internátus hivatása magaslatán áll — és nemcsak amolyan felelősségnélküli magánvállalkozás, melynek végcélja a meggazdagodás. Sok ilyenfajta vállalat van és ezek keverték rossz hírbe az internátusokat.

A mi internátusaink azonban nem abból a fajtából valók lesznek, melyeket szükséges rossznak mondanak.

Rajta kell lennünk, hogy azok szükséges jók legyenek, melyekre lelki nyugodalommal bízhatják a szülők legdrágább kincsüket, gyermekeiket. Olyanok legyenek azok, hogy már eleve a gyermek lelkébe oltsák a hitbuzgóságot és az egyházunkhoz való hű ragaszkodást. A zárdák e tekintetben csodákat művelnek! Ennek a példának követésére akkor is szükségünk van, ha a vallásos vakbuzgóság melegágyaivá tenni nem is akarjuk internátusainkat.

Öntudatos protestáns nőket neveljünk, kiknek a vallás miatt nem kell elszakadni a külvilágtól, de kik nemesen és méltóan tudják betölteni azt a helyet, hová őket a Gondviselő rendelte. Én azt hiszem, hogy azon kevésszámú ref. internátus, mely kevésszámú iskoláinkkal kapcsolatos, most is ezt a célt szolgálja.

Hiszen azok színvonalon álló műveltséget nyujtanak, kellő gondot fordítván a finomabb társadalmi formák elsajátítására és a háztartási teendőkben való gyakorlására. Komoly, de derűs munkában telnek a napok és a szabad órákban boldog és ártatlan leánybarátságok szövődnek, melyek hatása néha az egész életre kiterjed és amelyek emléke mindig megmarad a szívben, mint egy szép álom, melyre oly édes visszagondolni.

A folytonos és éber felügyeletet intelligens, művelt tanítónők teljesítik, kik anyai gyöngédséggel és anyai szigorral plántálnak és gyomlálnak, nyesegetnek és a gyermek szivében nagyon gyakran mindgyárt az édes anya után következnek.

Mint az internátusi nevelés egyik előnyét kell felemlítenem azt, hogy az egyenlőség és testvériség érzetét is ápolja. Hisz ma már az iskola és internátus talán az egyetlen hely, hol egyenlőség van. Születési előjogaira, vagyonára itt senki sem lehet büszke, mert ha megpróbálja is, leszoktatják erről; szegénységét nem szégyelheti egy sem, mert meggyőződhetik, hogy mindenkit egyenlő mértékkel mérnek.

És — mélyen tisztelt Kongresszus, hogy ezt is felemlítsem — hány anya emlékezett meg hálásan és köszönettel arról is, hogy otthon elkényeztetett, válogatós, vézna gyermekét az internátusban megtanítottuk enni. Mert kérem az is nagy nevelő

ereje az internátusnak, hogy ott nincs válogatás; pontos időben, ízletes és jó polgári ételek kerülnek az asztalra s a folytonos és éber felügyelet már eleve kizárja a fínyáskodást és az inyenckedést. Pedig ezek közül egyik sem tartozik a nők kellemes tulajdonságai közé.

És méltóztassanak megengedni, hogy még arra is kitérhessek, hogy az internátus a vallásos nevelést is kiegészíti, melyet a vele kapcsolatos iskola arra hivatott és kellő előképzettséggel biró tudós paptanárai által nyujt. Reggel, étkezés előtt és után és a nap munkájának befejeztével imádságban adnak hálát a növendékek a vett jókért a Teremtőnek és este zsoltárénekléssel hajtják fejüket álomra és kérem, mikor én este végigjárom a hálótermeket és látom az én gyermekeimet, kik ágyacskájukban összekulcsolt kézzel emelik szivüket az Istenhez, szeretném, hogy ott legyen velem minden anya és lássa ezt a megható, kedves, bájos képet és megnyugodjék abban a biztos tudatban, hogy az internátus épen úgy gondot fordít gyermeke testi és lelki épségére, mint a szülői ház. Azt nem akarom mondani, hogy néha tán még jobban, mint a világi hivalkodásban kifáradt anyák.

Internátusainkra éber szemmel őrködjék azok fenntartója. A szellemiek mellett a gazdasági kérdés fontosságát se mellőzze és a mi fő, ne vállalkozókkal láttassa el az élelmezés ügyét, hanem gondosan ellenőrzött házi kezelést létesítsen. Tegye kötelezővé, hogy a vezetőség és felügyelő személyzet a növendékekkel étkezzék és mindig ugyanazt, mert ez is egyik garanciája a jó ellátásnak.

Jó szellemben és nemes ambicióval vezetett internátusaink elválaszthatatlanok lévén minden rangú leányiskoláinktól, azoknak létesítését és támogatását melegen ajánlom e nagyra és sokra hivatott Kongresszus érdeklődésébe és figyelmébe.

Debreczen. *Konczné Karácsoni Ottilia.*

A DREZDAI RAJZKIÁLLÍTÁS.

F. évi augusztus hó 4-én nyilt meg Drezdában a művészi oktatás 4-ik kongresszusának rajzkiállítása. Az első kicsiny kiállítást 1900-ban Párisban a világkiállítással kapcsolatosan rendezték, amely jóformán helyi érdekű volt, mindamellett tanulságos voltánál fogva arra ösztökélte a jelenvolt szakembereket, hogy a tökéletesedés, haladás szempontjából megismételjék a kiállítást és kongresszust széles körű részvétellel, belevonva az Újvilágot és Ázsiát is.

A következő kongresszust 1904-ben Bernben rendezték, melyen 823 kiállító vett részt, 1908-ban Londonban 1819 résztvevővel s az idei, Drezdában rendezett kiállításon közel 3000 kongresszusi tag vett részt s rengeteg anyagot állítottak ki. A legközelebbi kongresszus 1916-ban ismét Párisban lesz egy nagyarányú technikai kiállítással kapcsolatban, nyolc év mulva pedig, 1820-ban, az eddigi megállapodások szerint nálunk, Budapesten.

Három pavillont foglalt el a kiállítás Drezdának időleges kiállítási parkjában, a két kisebben nagy Németország államai, közöttük Bécs városának egy kiállítása is; a harmadik, illetve nagy pavillonban voltak a külföldi államok és külföldi városok, de ugyanott állított ki egy pár németországi város is, egymásután a következő sorrendben: Magyarország, Csehország Horvátországgal, Morvaország, Ausztria, Svájc, Dánia, Japán, Spanyolország, Svédország és Norvégia, Franciaország, Nagybritannia, Finnország, Oroszország, Észak-Amerika államai.

Köteteket lehetne írni, ha valamennyi ország jellegzetesebb irányú munkáit fel sorolni óhajtanám, így hát nagyobbrészben

azokat a momentumokat mondom el, melyek előkészítői az ipari oktatásnak.

Svájc, talán ő a legegyénibb. Nyolc osztályú elemi iskoláiban a rajzot gyönyörűen egybeolvasztja az osztály többi tantárgyával: a természetrajzzal, földrajzzal, stilisztikával, vegytannal, fizikával. A rajz náluk gondolatot, érzést kifejező segédeszköz, inkább fogalmazás. Gondolataikat kifejezik szóban és képben.

Ime egy példa. Falon lógó nagy fatáblára ráillesztettek egy gondosan szárított rizskalászt, egy tetszetősen kiállított, szépen megfogalmazott levelet, egy csomó rajzot, közöttük térképrajzot is. A levél olvasása fölvilágosítást ad az egész tarka-barka gyüjteményről.

Egy kis nebuló hálás szívvel mond köszönetet benne egy olasz bácsinak azért a szívességért, hogy nekik az előttük ismeretlen rizst kalászában elküldte. Összehasonlítja a náluk is megtermő zabbal, — ebben észrevehető, hogy milyen alaposan elővették a növénytant — sajnálkozik, hogy éghajlati viszonyaik miatt ez meg nem teremhet, mert a meleg klimát és sok-sok vizet követel, elmondja, hogy fáradságos termelésével is megismertette a tanító bácsi és végül leírja, hogy milyen őszinte érdeklődést keltett kis pajtásai körében a jól ismert rizskása élete.

Bájosan, gyerekes közvetlenséggel és leplezetlen tudásvággyal van megírva ez a levél. Mellékelve függ a Pó völgyének naiv térképe, persze gyermekrajz, képekben megérzékítve azok a gondolatok, melyeket a rizs látása a gyermek lelkében ébresztett, azok a vad állatok, melyek rizszsel táplálkoznak, a rizs hazája, a pálmafás, rizskalászos délvidék.

Mennyi rengeteget megtanult a gyermek, amikor a rizskalászt megrajzolta! És így folytatják a legkülönbözőbb terményekkel, produktumokkal.

Egy táblán egy kenyérdarabka ad tanulmányozni valót, másutt egy patkó, sőt növényeket vegyi alkatrészeire is felbontják és melléklik fiolákban.

Vegytan, háztartástan és fizika is támogatást nyer a rajzolással párhuzamosan.

Svájc hűségesen kifejti azt az elvet, melyet az elmult kongresszus annyira hangoztatott, nem művészi oktatás legyen a rajz, mint ahogy eddig hibásan neveztük, de *ízlésképző oktatás.*

Kiváló gondot fordítanak a kéz ügyesítésére; mindenféle kisebb-nagyobb tárgyat, egyszerűbbet, majd összetettebbet formálnak, vágnak papirosból, kartonból, később faanyagból és összeilleszgetik végtelen pontossággal. Fiúk az ő természetüknek megfelelő holmit, a leánykák finomabb, kevesebb erőt kívánó ízléses apróságot, de amelyek mind hasznavehető tárgyak és végtelen hasznos lesz az majd az életben egykor, ha tudják, hogyan fogjanak hozzá a mindennap szükséges tárgyak elkészitéséhez.

A szlöjdmunka az egész kiállításon igen nagy tért foglal, de milyen hasznosak, szépek és pontossággal készültek!

Németországnak több iskolája, különösen a drezdai, lipcsei, müncheni és hamburgi Volksschule-k (elemi iskolák) szorítkoznak igen föltűnően az ízlésképző és díszítő rajzolásra, meg szlöjdmunkákra. Nem is mondják ők azt, hogy rajzolnak valamit, csak azt, hogy díszítenek valamit, irkafödelet, rajzgyűjtőt, légberöpködő sárkányt, vonalzót, stoppoló fát, fatányért, tolltartódobozt, vignettákat, szerencsekívánó kártyákat, de a díszítés, amit pöttyögetnek, húzkodnak, mindjárt magán a díszítendő tárgyon történik, hogy maga a tárgy alkalmaztatása ébressze gondolatra a gyermeket. Látunk is aztán félelmet gerjesztő sárkányfejeket, borzasztó karmokat, lobogó láncokat a kiaggatott papirsárkányokon, viszont a vonalzó harmonikusan ismétlődő, pontos beosztású naiv dísze a mérésre, a pontosságra emlékezteti az embert, látja az egész apróságon a szemlélő, hogy a vonalzó hivatása ébresztette gondolatra a gyermek lelkét, mikor buzgón díszítette az ő lineáját.

Rengeteg gyermekjátékot hordtak össze a drezdai elemi iskolák. Egy egész hosszú folyosó gazdag kiállítása számol be a szlöjdmunka eredményeiről. Kis karámok ólakkal, vékony lécecskékből összerakva, falusi, városi utcasorok, fák, kosarak, hajók, picepálcák, ladikok, virágok cserepekben, malmok, bábúk

és a jó isten tudja, hányféle ízléses apróság fából, szalmából, szövetből német pontossággal összeállítva.

Általában minden ország munkáiban föltűnően észlelhettük a rajznak alkalmazott (angewandt) formáját.

Cseh- és Morvaországnak ragyogóan színes nemzeti jellegét láttuk kiállításukon himzéseikben, famunkáikban, hímes tojásaikon, játékaikban, melyeket — mellesleg megjegyezve — meg is vásárolhatott az ember. Ugyanígy a finnek is. Amit a gyermek lelke elképzelni tud, a gyöngéd érzésű tanító anyagba gyúratta velük, egyszerű formákat adva nekik, úgy hogy egy nagy halmaza volt ott egybegyűjtve legkülönbözőbb tárgyaknak, egy egész iskola gyermekének ragyogó lelkivilága. Madarak, négylábú állatok, edények, szobák egész bútorzattal, egy domb lejtője egy téli kis világ mozgalmas mulatozásaival; mindenféle gyerekjáték, amit a kis emberfia maga gyúrt, ragasztott és kalapált össze.

Ilyen alkalmazott rajzolásból nagyon szép, válogatottan ízléses gyüjteményt állított ki Budapest székesfőváros elemi iskolája is, amelynek értékét fokozta az a körülmény, hogy igen ügyesen volt rendezve; a kis himzett tarsoly, terítőcske stb. mellett ott volt a gondolat is, az a kis rajz, melyet a kis gyerek bizonytalan kezecskéje papirra vetett, a naiv tervezet is, ha szabad gyermekrajzot tervezet névvel illetnem.

Volt ezekben a gyermekmunkákban valami a mi sajátosságunkból, a mi egyéniségünkből, mit nem külföldről importáltunk, és ez tette oly eredetivé ezt a kis gyüjteményt. Félek, ezt a gyüjteményt aligha látjuk viszont téli rajzoktatási kiállításunkon Budapesten, úgy szétkérték a külföldiek. Mindezeken a kiállításokon meglátszott az a törekvés, hogy erősen nevelünk az iparra, épúgy a kereskedelmi jellegű, mint a házilag alkalmazott iparra. Nagyban támogatja ez az alsóbbfokú oktatás azt a tökéletességig fokozott ipari oktatást, melyről alább fogok szólni.

De előbb hadd mondjak még egy-két szót Angliának rajzoktatásáról, mely szintén igen érdekes.

Csakis életet tanít rajzolni, lüktet az elevenség a gyermekmunkákban, kifejezők, beszélők, sőt mondhatjuk hangosak a

gyermekrajzok és a gyermekek majdnem kizárólag képzelet és emlékezet után rajzolnak. Pl. egy londoni felsőbb leányiskola rajzgyüjteményéből. Az iskola neve: «The Skinneos Company's school for girls». A leányok eleinte meglehetősen naivul adják vissza azt, ami emlékezetükben megmaradt abból, amit előbb láttak, pl. egy leányka tornagyakorlatokat mutatott be. Lassú mozgás, határozott megfigyelt, jól ismert mozdulatok, tehát könnyebb a megfigyelés. Másik. Egy leányka «cipót süt» (megperdül és kereken elterült szoknyácskával a földre kuporodik), ez is igen jellegzetes, majd cipelés háton, oldalon, elől, mind kitünő alkalom a kifejező mozdulatok megfigyelésére a törzsnek különböző meghajlása, aztán mind nehezebb következik: szaladás, ugrás, tánc, körbeforgás, mindig több és több alakkal, de oly kifejezésteljes, oly elevenen lüktető képekben, ami igazán meglepő.

Egy-két képet, mely egyéni munka (nem osztálymunka), megkísértem leírni. Egy csapat fiú bakot ugrik, négy fiú bakot áll, a többi körbe fut és ugrik. Nemcsak az ugrók alakjai fejeznek ki életet, igyekezetet, mulatást, félelmet, ügyességet és ügyetlenséget, de a bakot állók is, látszik, hogy melyik húzódik össze az ugrók súlya alatt, válla közé kapva fejét, a másik meg utána sandít a már leugrott pajtásnak. Egyik lepotyogott és hogy szégyenét elüsse, zavartan nevet. Egy gondos és leányaira féltékeny mama két kezével hátrafelé szorítja észrevétlenül a két mindenáron előre tolakodó leányát. Egy papa alig birja megfékezni jókedvű kis fiát, ki mindenáron aktiv szerepet akar játszani a társaságban.

Egy pár gyerkőc le is hemperedett a földre, jelezve, hogy ezt a mulatságot végig akarják élvezni. A padon ülők egykedvűsége, akiket nem érdekel az egész, nem azért ülnek azon a padon, mert a gyerekjáték mellett van, de azért, mert történetesen ott volt egy üres pad, de annál lármásabb a padon hátul fölkapaszkodott gyerkőc érdeklődése.

Egy másik színes vázlat egy karácsonyi vásárt ábrázol. A sok tarka-barka alak között van sok lármás árús, aki minden-

áron túl akar adni a portékáján, egy másik pedig gondosan rakosgatja a holmiját, látszik rajta, mennyire iparkodik, hogy mennél jobban mutasson, szóval gusztál.

Az előtérben egy kicsiny leány fontoskodva kérdez valamit egy arra haladó úriembertől, aki szórakozottan hozzáhajlik, de nem oda gondol, amit a csöppség kérdez. Ellenben mellettük mosolygós bonhomiával hallgat egy asszony s látja az ember, hogy ő fogja megadni a kis leány kérdésére a választ.

Van a többi között kiállítva egy naptár is. Négy képből áll: tavasz, nyár, ősz, tél s a megfelelő 3—3 hónap naptára beleillesztve egy bájosan mesélő képbe. Mind a négy kép: egy kis leány az ablakban, de mennyit tud kifejezni ez a négyféle ablak és leány! Mennyi melegség, mennyi gondolat és érzés!

Tavasz. A kis leány félig kinyitja az ablak egyik szárnyát és vágyakozva néz ki a kristálytiszta levegőbe, száraz faág hajlik az ablak elé, rajta egy új jövevény: egy kis madárka. Nyár. Tárva nyitott ablak, ragyogó világítás, ablakdeszkáján kényelmesen odatámaszkodva ül a kis leány, ölében a kézimunka, de nem ízlik a munka ilyen nagy melegben. Ablak mélyedésében búja virágokkal teletömött váza. Ősz. Nyitott ablakon át látszik a ködben úszó rozsdavörös, ritka lombozatú fa; a kis leány búsan áll az ablakban, kiméláz az őszi világba, odatámasztva fejét az ablakfélfához. Tél. Jól elszőnyegezett ablakmélyedésben, párnázott pamlagra térdelve könyököl a kifelé bámuló kis leány, az egész kép bámulatosan visszaadja a rabság hangulatát.

Csodálatos ennek a négy képnek hangulatos volta, úgy hogy alig képes hinni az ember a fölírásnak: «Girls from 10—16 years.»

Nálunk ebben az értelemben dolgozik az állami felsőbb leányiskola érdemes rajztanára itt Budapesten, adja isten, hogy oly sikereket érjen el, mint londoni kollégája.

Nem mulaszthatom el megemlíteni azt az érdekes gyüjteményt, melyet a drezdai rajztanár-egyesület állított ki. Rajzoktatás Dresdenben 100 év alatt.

Itt vehetjük észre, hogy mennyire közel állt a 100 év előtti rajzolás a maihoz, mennyire ízlésképző volt az és mennyire

hanyatlott azután a 60-as évekig, míg 1860-tól 1890-ig milyen művészietlen, nem akarom mondani ízléstelen korban éltünk. Aztán a haladását az ízlésnek és rajztanitásnak egész napjainkig. Többek között sok régi elsárgult emléklapot, albumokból kiszedetteket állítottak ki, amelyeknek egyike-másika remekbe készült és ízléses keret gyanánt szolgált annak az egy-két emléksornak, melyet befoglalt; viszont a 60—90-es évek emlékkönyveinek lapjai az izléstelenségek igen magas fokán állottak, ahol a belebiggyesztett rajz vagy festés semmiképp sem volt méltó annak a lángésznek vagy poetának alkotásához, melyet mellékletül idéztek emlék gyanánt.

Ugyanitt kérést intéz Drezda rajztanárszövetsége a n. é. közönséghez, hogy ha valaki birtokában levő régi emlékkönyvvel vagy lappal megajándékozza, hálásan fogadja.

Ha ezt az évszázados kiállítást végignézi az ember, mosolyogva ismeri el, hogy ma hála istennek már nem vagyunk messze attól, hogy ízlésképzésünk, ízlésünk olyan magas színvonalon álljon, mint ezelőtt száz évvel. Ugyanaz az irány, egyszerű eszközökkel tetszetőssé tenni azt ami a mienk, vagy ami tőlünk származik. Éppen ezért volt észrevehető, hogy nemcsak a díszítő rajzolásra, hanem a díszítő írásra is éppen annyi gondot kell fordítani.

Nem egy beszéd hangzott el a kongresszus ülésein az írás, a betűk vetésének fontossága miatt. Különösen Larisch lovag mutatta be «Über die künstlerische Macht der Schriftpflege», az írás helyes alkalmazásának művészies hatása című felolvasása keretében gyüjteményét a 60—90-es évek ízléstelen betűvetésének, szemben azokkal a harmonikusan sorakozó írásoknak, melyek régi időkből ránk maradtak s hál' istennek ma is újból előjönnek és minden különösebb cikornya nélkül is díszei annak a lapnak, melyre vetették.

Budapest. *Tolnay Anna.*

(Folytatjuk.)

A NÉMET NYELV TANÍTÁSÁRÓL.

A forrongó, veszedelmekkel terhes világ hangos szóval figyelmeztet bennünket arra, hogy mi történik odakünn. Nemzetünknek kiváltságos helyzeténél fogva, jogos azon kívánsága, hogy neki is legyen szava, a legközelebbi jövő alakításában; ne határozzanak — mint eddig is róla — de nélküle.

Hogyan valósuljon meg azonban e vágya, hogyan kívánhatjuk, hogy szavunk messzire hallassék, más nemzeteknek is érthetően, ha mi magunk megismertetését elhanyagoljuk és merő közömbösségből rábízzuk ezt a fontos föladatot ellenségeinkre. Ha az ő torzító tükrükből ismeri meg a külföld népünket, akkor nevünk, hírünk, becsületünk, még életünkben el van földelve. Elszomorító, sőt kétségbeejtő az a tájékozatlanság, mellyel még jó barátaink is szólanak rólunk, hisz ők is kénytelenek idegen, legtöbbnyire német forrásból meríteni, ha népünkről és földünkről értesítést akarnak szerezni. Hiába általatjuk magunkat azzal, hogy a hiba a tudatlanokban van. Nem, és ezerszeresen nem! *Minket* terhel a mulasztás; nekünk lenne szent kötelességünk, hogy elmenvén közéjük, hirdessük minden népeknek, saját nyelvén szólva hozzájuk; hogy igenis van egy önálló, fejlődő, haladásra képes és nagy célokra rendelt magyar nemzet, tőlük távol keleten. Amíg mi tétlenül szemléljük, mint rohan el fölöttünk az idő, anélkül, hogy meg-meghozná nemzetünknek azt a díszt, azt a tekintélyt és becsületet, amelyre ezer éves múltja és jelen állása is egyképen följogosítja; addig ellenségeink nem szűnő buzgalommal dolgoznak ellenünk.

Ezer éves múltunk egyik legdicsőbb alakjának, szent Istvánnak fiához, Imre herceghez intézett levelében, következőket ol-

vashatjuk: «Az egynyelvű és egyszokású ország erőtlen és romlandó» (unius linguae, uniusque moris regnum, imbecille et fragele est). Államalkotó nagy királyunk magyar volta, vérünkből való vére, e mondást nem a saját nyelve, a magyar nyelv ellen intézhette; nem hazája nyelvét akarta ő ezáltal leszorítani, sőt inkább bizonyítéka lehet az ő mondása is annak, hogy már ő is belátta, mennyire szükséges nemzetünknek más, idegen nyelvek megismerése és tudása. Nyelvünk más törzsből eredt, mint a legtöbb európai nyelv. Ez egyik főoka a nyugattól való elszigeteltségünknek. Ezt érezhette és láthatta be szent István királyunk, amidőn a hittérítők által, kik a keresztény hit igéit hirdették hazánkban, egyszersmind a hozzánk legközelebb fekvő német és olasz nemzetek nyelvét is óhajtotta országában terjesztetni. Az akkor még pogány-műveletlen magyarságot a szomszédos nyugat hitének fölvétele által és az akkori műveltség nemzetközi nyelvének, a latinnak megismerésével, végezetül a magyar nemzetet így, a keresztény, művelt nemzetek közé juttatni, volt nagy királyunk életének főtörekvése.

A mi számunkra minden idegen nyelv és így a német nyelv tudása is fegyver. Ezzel verhetjük vissza ellenségeink támadásait és ezek között a legádázabbét, az osztrákét is.

Évtizedekkel ezelőtt, midőn Magyarország népoktatása a kezdett nehézségeivel küzdött, hazánkban és főleg ennek fővárosában, a lakosság nagy részének gondolkozása, érzése nem volt magyar. Vissza kellett magyarosodnia annak a nemzedéknek, amelynek szülője nem tartotta első és legszentebb kötelességének anyanyelvének ápolását és mind annak szeretetét, ami sajátosan magyar, nemzeti. Csakis később, amidőn már egy érzésében, beszédében magyar nemzedék foglalta el a régi helyét, csakis akkor gondolhattunk arra, hogy a szívében, lelkében és beszédében magyarnak szükséges az idegen nyelvek tudása is. A nemzeti öntudatra ébredt magyarság műveltségének alkotó része az idegen nyelvek ismerete is, mert mindaz, ami idegen tudásból sajátja lesz, csak emeli értelmi értékét, annak ő épen magyarsága érdekében veheti hasznát, magyar tudássá nemesítve

az idegentől tanultat. Ismétlem; támadó, de egyszersmind védő fegyverünk az idegen nyelv; használjuk is ekként. Ellenségeink rosszindulatú, merész hazugságaival állítsuk szembe tárgyilagos igazságunkat; a tájékozatlansággal a jóhiszemű és józan tájékoztatást. Magyarságát dicsőíti, magyar nemzeti hivatást teljesít mindenki, aki meglevő külföldi barátaink rokonszenvét megerősíti; megtéríti, részünkre hódítja azokat, akiket gonosz és célzatos ferdítések ellenünk izgattak. Győzzük meg a hitetleneket és billentsük a magunk oldalára azok jóindulatát, akik ingadoznak.

Ezt a munkát átgondoltan, tervszerűen annak a nemzedéknek kell elvégeznie, amelyik nemzedék tudásának fejlesztése, a mi vezetésünkre van bízva. Törhetetlen, erős akarattal, hazaszeretetünk nagysága által segítve, az előbb fölhozottak célul kitüzésével, oktassuk tanítványainkat. Bár minden egyes tanítványunk apostola lehetne hazánk ismertetésének, elmenvén és hirdetvén minden népek nyelvén, hogy: Magyarország volt, van és lesz. Nem lenne azonban részünkről ésszerű és a gyakorlati célt is szolgáló, ha az előbb fölhozottak mellett, az idegen nyelveket arra is nem használnánk fel, hogy ezek által és főleg a német nyelv által, a hozzánk legközelebb fekvő németek virágzó iparával és kereskedelmével ne keresnénk az összeköttetést.

Magyarországon a háborúskodás okozta zavarok miatt nem fejlődött sem ipar, sem kereskedelem. Széchényi István lánglelke sugalmazására ébredt a magyar nemzet addigi hátramaradásának tudatára. Haladtunk azóta, de nem eleget. Alig pár évtizede foglalkoznak Magyarországon az ipar, a kereskedelem célirányos fejlesztésével. De sajnos! még mindig nem hatolt be az iparfejlesztés óriási fontosságának megértése a nemzet köztudatába. Pedig ma már be kell látnunk azt, hogy az acél, amelyből őseink kardját kovácsolták, ma másképen, más alakban kell, hogy szolgálja hazáját. Akasszuk le tehát a hősi fegyvert a szegről, hisz ottan csak rozsda marja, akasszuk le és dobjuk bele az ipar izzó kohóiba, hogy onnan kikerülve, más alakban: mint toll, mint kés, mint gép szolgáljon bennünket.

Neveljük a jelen generációját annak a megértésére, hogy a kéz munkája is nemesít, hogy nem szégyenít meg a kezünkre tapadó korom, ha lelkünk ment minden szennytől. Az ipar és kereskedelem terére kell azokat is vezetnünk, akiket társadalmi előítélet tart vissza onnan.

De épen az ilyen gyakorlati pályák, általában a gyakorlati élet követeli azt, hogy gyermekeinket németül megtanítsuk, s ez követeli tőlünk tanítóktól, hogy a német nyelvtanításban a lehető legcélravezetőbb módokat keressük. Ezért nem tartom feleslegesnek, ha a tanításnál követett eljárásunkat gyakrabban átgondoljuk s egymással közöljük, hogy egymás módszerén okulva, a magunkét tökéletesíthessük.

A német nyelv tanításának a polgári leányiskolákban az a célja, hogy tanítványaink nyelvtudásoknak gyakorlatilag hasznát vehessék.

A közvetetlen módszert, amellyel egyedül lehet idegen nyelvet célszerűen tanítani, még nem régen használják az iskolákban. A tapasztalás igazolta, hogy csak azóta, amióta a közvetlen rendszerű tanítással oktatunk, mutathatunk föl a német nyelv gyakorlati tudásában eredményt.

A direkt módszer annyi alkalmat és módot nyújt a nyelvmesternek arra, hogy tanítását változatossá, érdekessé tegye, mint amennyire ő egyéni találékonysága és rátermettsége által csak képes. A hivatott nyelvmester vezetésével megszűnik a nyelvtanítási órák eddigi lenyügöző unalma. A gyermekek fölcsillanó tekintete elárulja érdeklődésüket. Későbbi élénk szellemi együttes működésük kizárja ez unottság érzését.

Amennyire azonban könnyűvé teszi az ilyen játszinak tetsző, de azért átgondolt, céltudatosan kezelt, fokozatosan haladó tanítás a gyermekeknek a tanulást, épen annyira fárasztó ez a tanítóra nézve. Nem szólva másról, mint csak a szemléltetés eszközeiről, mennyi fáradságot, gondot, fejtörést okoz sokszor egy csekélység előteremtése is. Mentül többet szemléltetünk, annál közvetlenebbül tanítunk. A gondos, figyelő tanító ismeri tanítványai képességeit. Úgy a látási, mint a hallási típusú

gyermek fölfogását elősegíteni a tanító kötelessége és ezen kötelesség teljesítésében hatalmas eszköze az idegen nyelv tökéletes bírása, mert válogathat a szókban minden egyes fogalom kifejezésére és megtalálhatja a legalkalmasabb csengésű, a legkönnyebben szemlélhető szót, melyet a legkönnyebben lophat be a tanítvány elméjébe. Ezért is a tanítványok előrehaladása a tanító képességének fokmérője, bizonyos határok között.

A tanító nagy segítője a jó tankönyv. Ha ilyen nem áll rendelkezésére, kénytelen a tanító saját egyéni ügyességét, találékonyságát hatványozottan igénybe venni. Megnehezíti, hátráltatja ez a tanítás menetét, mert a szemléltetés tárgyait kell szaporítanunk ilyenkor és csakis akkor, amidőn látás, tapintás, szóval hosszas gyakorlás által ismerik a szemléltetett dolgok minden tulajdonságát, kerülhet a sor az összefoglalásra. Induktive juthatunk a részletek, a közelfekvő látása, érzékeltetése által, az egész, a távoli tanítására. Szükséges a tanterem, az iskola ismertetése, szükséges, de ne ezekkel kezdjük tanításunkat, mert mindkettő távol áll gyermeket érdeklő, reá közvetetlen gyakorló tárgyaktól. A gyermeklélek ismerőjének a baba, az otthon hagyott, de fájóan nélkülözött baba alakjának az iskolában való föltünése nyújtja a gyermekek érdeklődésének fölkeltésére a csalhatatlan eszközt. Miután minden nyelvtudás gerincét a beszédgyakorlatok képezik, helyezzük a beszédgyakorlatok középpontjába a babát és a gyermek folyton élénk érdeklődése biztosítja a tanítás sikerét.

A direkt módszer sokféle fajtája fejlődött ki. Ezek közül való az a módszer, amely azt akarja utánozni, ahogyan a gyermek *anya*nyelvét tanulta. (Méthode maternelle vagy méthode imitative.) Mások tevszerűen csoportosított képekkel akarják lassan a nyelv egész szókincsét elsajátítatni. Ismét mások egyszerűen elkezdenek beszélni a környezetben szemlélhető tárgyakról, azokra mutatva, megértetni miből van, s rögtön kérdezni a tanulót, vele elmondatni, amit hallott. Ez Berlitz módszere. Gouin lélektani alapra fekteti a közvetlen módszerű tanítást. Minden cselekvést föloszt egyes mozzanatokra s minden

mozzanatot betanít. Így a cselekvések egész sorozatát tanuljak meg a gyermekek. Ezért tanítási módszerét «sorozatos módszernek» (Seriesnek) nevezi.

A direkt módszerű nyelvtanítás kezdetén túlzásba mentek. Mindent elvetendőnek, rossznak jelentettek ki, amit és ahogyan addig tanítottak. Ma már nem zárjuk ki teljesen sem a nyelvtant, sem a fordításnak egyik fajtáját sem.

A grammatikából azonban csak annyit tanítunk, amennyi a gyakorlati célhoz, a helyesíráshoz és fogalmazáshoz szükséges, s ezt is csak akkor, mikor már a tanuló gyakorlatilag ismeri és alkalmazni tudja a nyetvtani formákat.

A tanítás módszerét a tanító egyénisége és rátermettsége teheti könnyűvé. Első dolog kedvet ébreszteni a tanulás iránt. E kedvhez szükséges a tanuló érdeklődése és egész lélekkel való részvétele. Úgy kell a tanítást intéznünk, hogy minden óra meghozza a tanuló számára a maga sikerét. A siker gyönyörűsége a munkásságra való legnagyobb ösztönzés. Úgy tanítsunk, hogy tanítványaink az első órán is tudjanak valamit mondani. Ha jól mondják, amit tanultak, megdicsérjük, ha rosszul mondták, kijavítjuk őket, de sohasem bírálunk élesen, elvetőleg. Arra kell törekednünk, hogy a szemléltetett tárgyakról beszélgessünk és oly módon tegyük ezt cselekvéssel egybekötötten, hogy a tanuló kezdettől fogva megértsen bennünket. Sokat és hangosan beszéljünk, hogy tanítványainknak alkalmuk legyen hallaniok a nyelvet.

Haladottabb tanítványainkkal rendezzünk párbeszédeket is, vagy pedig a tanító folytasson idő- és alkalomszerűleg párbeszédet tanítványaival.

A párbeszédek tárgyai lehetnek az első osztályban: a baba, ennek ruhadarabjai, testrészei, a Mikulás, a karácsonyi ünnep, az étkezések, a bekövetkezendő szünidő. A második osztályban: az ősz, a szüret, a karácsonyi és husvéti ünnepek, a család tagjai, a háziállatok. A harmadik osztályban: az elmúlt szünidő alatt történt események, esetleges utazások, készítendő kézimunkák, karácsonyra vonatkozó óhajok, a szülőknek szánt

meglepetések, a korcsolyázás, táncolás, tavasszal tett kirándulás megbeszélése, a szünidei tervek. A negyedik osztályban: a szünidő alatt a háztartásban való segédkezések, olvasmányok megbeszélése kapcsolatosan a magyar tanítás olvasmányaival, egyes ételek elkészítési módjának elmondása, sütemények készítése, jövő évi tervek.

Ezen párbeszédeket többszörösen gyakorolják, de szabad teret engedünk tanítványainknak gondolataik kifejezésére. Szüntelenül ellenőrizzük azonban és javítjuk is ki a kiejtési mondatszerkezeti hibákat, nem szigorú bírálat alakjában, csupán csak beszélgetés közben.

Az első osztállyal írásbeli gyakorlatul eleinte a német betűket iratjuk, majd szótagokként szavakat, végül pedig mondatokat mindig egy fogalomkörre vonatkozókat. Concentrikusan haladva, már itten vetjük meg a harmadik és negyedik osztályok önálló fogalmazványainak alapját.

A második osztály tanulói kéthetenkint írnak az iskolában tartott füzetekbe, a tanév elején másolást az olvasókönyvből. Tollbamondással fokozatosan haladunk, kapcsolatosan a tananyag megismertetésével. Erre való vonatkozással váltakozva nyelvtani és szabadgyakorlatokat íratunk. Ez utóbbiaknál ügyelünk, hogy idő- és alkalomszerűleg következzenek és szintén egy-egy adott fogalomkörből valók legyenek. A harmadik osztályban is tollbamondással kezdjük az írásbeli dolgozatok sorozatát.

Ebben az osztályban már fokozatosan foglalkoztatunk. Megadva a témát, az első ilyen gyakorlatnál megengedjük, hogy többek hozzájárulásával mondatonként szerkesszék fogalmazványaikat. Később azonban minden tanítvány önmagából merítve, saját nyelvkészségére utalva, dolgozzon. Az ilyen fajtájú dolgozatokat három osztályzattal láthatjuk el, úgymint: külalakra, helyesírásra és fogalmazásra való tekintettel. A hibák megbeszélése, a tanítványoknak ezek javítására való reávezetése, rendkívül gondot igényel, nagyon fárasztó azonban a tanítóra nézve. A negyedik osztályban szintén tollbamondással kezdjük az írásbeli gyakorlatokat. Fokozatosan haladva, iratunk nyelvtani dol-

gozatokat, egy adott témáról szabadgyakorlatokat és hasznát véve a költemény elbeszélése által szerzett gyakorlatnak, iratunk költeményeket prózában is. Térkép felhasználásával, ezt figyelve írhatunk pl. a Dunáról, vagy más földrajzi részletről, mindig a megfelelő térkép szemléltetésével. Fogalmaznak levelet. Irhatnak tetszés szerint választva meg ezt, valamely sütemény elkészítéséről.

Olvasási gyakorlatnál minden osztály olvasókönyvében előforduló olvasmányok szolgálnak. Ezekről is tarthatunk beszédgyakorlatokat, elmondatva az olvasmányok tartalmát többekkel, mindaddig, amíg azt a tanító kérdéseire helyes fölfogással, szabatosan el nem mondják. A szóról-szóra való fordítást mellőzzük.

Kellő előkészítéssel tanulnak a gyermekek a helyes kiejtés, hangsúly gyakorlására és szóbőségük gyarapítására költeményeket is. Ezek tartalmát is elmondják szabadon és ezzel a negyedik osztály írásbeli dolgozatát: költemények prózába való tételét készítik elő.

A fent elmondott, részletezett módszerrel vélem a közvetetlen módszer követelményeinek megfelelni és e módszer célját: a tanítványok nyelvtudásának gyakorlati hasznát leginkább elérhetni. Az egyöntetű haladás szempontjából azonban múlhatatlanul szükséges a tanítványok kezdő és haladó csoportaira való osztása. A legjobb, a legszakavatottabb tanító sem képes 50—56 növendékkel úgy haladni, ahogy ez lehetővé válnék az osztály 25—25 növendékekre való szétosztása által, tekintettel nyelvi készségükre. E szétválasztás annyira szükséges, hogy nem lehet *eléggé* hangsúlyozni ezt.

Özv. Apáthy Lászlóné.

AZ INTERNÁTUSI ZONGORATANÍTÁS.

(Befejező közlemény.)

Talán egy tantárgynál sem szükséges oly mértékben egyéníteni, mint a zongorajátéknál, ha jó eredményt akarunk elérni. Mindenesetre nehéz az áttekinthetetlen zongorairodalomból a jót, a hasznosat és szépet kikeresni; és magunknak is sokat kell olvasnunk és megvizsgálnunk, ha helyesen akarunk valamit kiválasztani. De csak úgy taníthatunk eredménnyel, ha magunknak azt a fáradságot vesszük, hogy minden gyermek tehetségét, szorgalmát, egyéniségét és családi körülményeit számításba vesszük. Sok «útmutató» van, mely megkönnyíti keresésünket és közelebbi tájékozás céljából rövidebb megjegyzéseket tartalmaz. A legjobbak ezek közül: «Wegweiser durch die Klavierliteratur» Karl Eschmanntól, átdolgozta Ruthard és Guide de Jeune Pianiste par Dumur. Azonban ezen útmutatókban sincs szigorúan megszabott fokozat összeállítva, mert gyakran egy és ugyanazon füzetben különböző nehézségű darabokat találunk, pedig a darabok kiválasztásánál minden egyes gyermek lélek- és élettani sajátságaira figyelemmel kell lennünk. Mert egyik gyermeknek a kézalakulása majdnem áthidalhatatlan akadály, míg a másiknak ugyanazon akordok elérése könnyen megy. Egyeseknek kevés ritmusérzékök van, míg technikailag gyorsan haladnak előre és éppen azért minden egyesnek gondosan kell megválasztani a tananyagát. Természetesen a szerencsésen legyőzött kezdeti nehézségek után mindenekelőtt a klasszikusokkal kell foglalkozni. De Mozartot, Beethovent nem szabad korán játszani, mert a gyermeknek

könnyen elmehet ezektől a kedve. Rendelkezésünkre állanak technikailag nem annyira előrehaladott darabok Mendelssohn-, Haydn-, Schubert- és Schumanntól. Mily kár, hogy Mendelssohn vonzó gyermekdarabja, Clementi hat könnyű Sonataja és a Breitkopf és Härtlnél megjelent füzet: «Unsere Lieblinge» majdnem egészen feledésbe mentek. Az Etüdőkben Cserny atyamester adta a legjobbat, még pedig kezdők részére: «Hundert Übungstücke», haladók részére: «Schule der Geläufigkeit» és kezdő művészek számára: Schule der Virtuozen». Mindenesetre jeles oktatómű középtehetségű gyermekek számára Cramer 84 Etüdje Buanamiei kiadásában, melyet a harmadik vagy negyedik évben kell játszani; ehhez előkészitőül szolgálhatnak Berticci Etüdjei op. 29. és 32. és Stephan Heller 24 Étüdje op. 16. Ezen Etüdök mellett Bach kéthangú invenciói és kis francia Suite-jei nagy haszonnal vannak a gyermekre nézve. Az előadási darabok megválasztásánál a klasszikusok mellett a mindannyiunk által jól ismert modern magyar zeneszerzőink munkáin kívül a modern külföldi komponistákat kell figyelembe venni. Nagyszámú melódikus, nem éppen nehéz modern darab áll rendelkezésünkre; de éppen, mivel az anyag oly óriási nagy, sok időt és fáradságot követel a megfelelő kiválasztása. Nagyon kedvesek és háladatosak pl. Leoncavallos kicsiny zongoradarabjai, Niels Gade aquarelljei, Kirchner Albumblätterjei op. 17. és Nicolai és Wilni kisebb darabjai. De Mozarthoz és Beethovenhoz csakis akkor szabad hozzákezdenünk, ha már a technikának és mindenekfelett a zenei értelemnek egy bizonyos fokát elértük. Csakis akkor lehet ez úgy a tanítóra, mint a tanulóra az élvezetek kiapadhatatlan forrása. Itt is a könnyebbekkel kell kezdenünk, Mozart C-dur Sonátájával és Beethoven G-dur és G-moll Sonátáival op. 46., és ezek után lassan áttérni a nehezebbekre. Alapos, rendszeres tanulmányát a zongora-iskolák, etüdök és előadási-darabok mellett természeteseg az ujj és leütési gyakorlatoknak sem szabad hiányozniok. Ott azonban, hol nem művészi kiképzésről van szó, a fönnemlített gyakorlatoknak minden órában csak néhány percet szenteljünk. Ilyeneknek

Henri Herz: «Des Gammes» és Plaidy: «Täglichen Übungen» című műve nagyon ajánlatosak. Minden technikai tanulmányt szabályszerűen kell végeznünk, de soha sem a kimerültségig.

«Iparkodj könnyű darabot jól és szépen játszani, ez többet ér, mintha nehezet közepesen adsz elő,» mondja Schumann a «Musikalischen Haus- und Lebensregeln»-jében. És teljesen igaza van; nagyon ajánlatos lenne, ha ezt az aranyszabályt több figyelemre méltatnák, különösen az oktatásban úgy tanítónak, mint tanulónak megszivlelnie kellene ezt. Ha nagyon nehéz darabot választunk, ami rosszul alkalmazott becsvágyból történik meg lekinkább, akkor a végeredmény mindkét részről nem kielégitő. A tanító türelmetlen lessz, mert a hiányos technika és a nem művészi előadás által csalódik. A gyermek pedig azért lesz elégedetlen, mert kedvét veszti, ami természetes is, ha hét- és hónapszámra ugyanazt a darabot játsza és mégis mindég oly nehézségekkel találkozik, melyeket nem tud legyőzni. A legegyszerűbb, de hibátlanul eljátszott és zenei érzéssel előadott darab művésziekben hathat és ha a gyermeket kezdettől fogva erre szoktatjuk, akkor még mérsékelt tehetség mellett is ő maga is nagyobb örömet talál egy hibátlanul eljátszott könnyebb darabban, mint egy oly nehézben, melyet éppen csakhogy el tud játszani. Mennyi haszonnélküli szenvedést lehet megtakarítani és mennyi zene iránti fogékonyságot lehet megőrizni, ha nem erőltetjük a tehetségtelen gyermekeket a zongoratanulásra, Másrészről azonban a legcsekélyebb tehetséget is érdemes fejleszteni és ha sikerül a gyermeknek a zongorát barátjává tennünk, akkor ez ránézve megbecsülhetetlen tulajdon a jövő életre. Másoknak örömöt és élvezetet szereztünk, magunkat pedig a szürke mindennapiságból a művészet magasabb szféráiba emelnők és saját magunkon tapasztalnók Z. szavait: «A zene olyan, mint szellemi, égi fürdő; a beteg lélek elmerül a bájos hangok árjában, magát feledi és megnyugodva és megtisztulva kel ki onnan.»

Budapest. *Br. Haeke Károlyné.*

ÚJ MÓDSZERTANI SZEMPONTOK A FÖLDRAJZ-OKTATÁSNÁL.

A francia szellemi élet egyik tűzhelyénél, a francia egyetem egyik legdicsőbb multú intézetén, a «*Collége de France*»-on rövid időn belől egy új tanszak nyer beigtatást a tudományok körébe melyet előadója, *Jean Brunhes* röviden az «emberi földrajz» (geographie humaine) néven jelez, amely a földrajz oktatásának egy egész új módját teremti meg a tudós előadó szellemes felfogásában, úgy hogy rendszerének rövid és áttekintő ismertetése a gyakorlati oktatás szempontjából is hasznos lehet minden pedagógusra.

Az «emberi geografia» vagy talán még precizebben a humanisztikus geografia szó talán nem épen *Brunhes* találmánya, de mindenesetre neki köszönhetjük a fogalom részletes meghatározását s az új tudomány elvei megállapítását és programmját. Tíz évi munkájának és tanulmányainak összefoglaló eredménye a «Géographie humaine» cím alatt napvilágot látott kitünő munka nemcsak a párisi földrajzi társaság aranyérmét nyerte el, hanem a francia akadémia díját is.

Egy szó mint száz, tehát az új tudomány-ág vagy ha jobban tetszik, új tudományos módszer méltán fűződik *Jean Brunhes* nevéhez, aki Toulouseban született, s a freiburgi és a lausanne-i egyetemeken praelegált eddig, míg most az *Albert Kahn*-féle alapítvány a párisi «Collegé de France»-on e tárgyra egy külön tanszék felállítását téve lehetővé, annak betöltésére huszonöt szavazattal öt ellenében *Brunhes* nyert meghívást.

Lássuk most mit jelent tulajdonképpen a «geographie

humaine» magának *Brunhes*nek előadásában. Lehetőleg az ő szavait követve.

Etimologiailag és fogalmilag is a geográfia szószerint földleírást jelent, de vajjon milyen leírást? Kétségkívül ép oly bőbeszédű és unalmas lehet ez a leírás mint amely felesleges is. Ha például azt mondják: «*A Duna mellékfolyói ezek s ezek...*» «*Az alpok fő hegycsúcsai a következők...*» vagy «*Spanyolország nagyobb városai közé sorozandók...*» stb. stb. akkor csupa száraz fölsorolásokat végeztünk, minden tudományos belső érték nélkül. Innen van, hogy negyven év óta Franciaországban a földrajzi oktatás nem szünt meg folytonos reformkísérletezések tárgya lenni oly célból, hogy merő felsorolásból tudományos ismeret rangjára emelkedjék s megszünjék csupa inventarium lenni.

Brunhes a földrajz tanulmányát két részre osztja: elsősorban a természeti jelenségek tanulmányára, mint aminők a folyók, eső, hó, jéghegy, tengerhullám, tűzhányó stb. ismerete, vagyis az úgynevezett *fizikai földrajz;* továbbá a földfelület oly tényeinek ismeretére, melyek az emberek jelenlétéből és cselekvéséből veszik eredetüket mint aminők az utak, erődök, piacok, kulturák, nyájak, csatornák, töltések, folyam és tengeri halászat stb. egyszóval minden ami ugyanegy időben geografiai és emberi tény, amit tehát méltán nevezhetünk *emberi geográfiának.*

További fejtegetéseiben *Jean Brunhes* rámutat arra, hogy az emberek a földön is a földből élnek: fizikai és földi föltételeknek vannak alávetve: bizonyos éghajlatok, magasságok, zónák alá tartoznak. Szükségük van ételre és italra, szükségük van hajlékra álmuk alatt; szükségük van arra, hogy védjék magukat ruházkodással a kigözölgés, izzadás, bizonyos temperaturák nedvessége és szigora ellen, s csak a természeti tényeknek magukat alárendelve biztosíthatjuk testüknek a nélkülözhetlen fenntartást, képességeiknek pedig a fejlődést és kibontakozást. Egész létezésük a környezet feltételeihez való folytonos alkalmazkodáson alapszik. S erre irányuló törekvéseikben az

emberek szünet nélkül módosítják a föld szinét és arculatát rajta hagyják kinyomatukat, s ezek a kinyomatok azok épen melyekkel az emberi földrajz kiváltképen foglalkozik.

Ezeket a tényeket *Brunhes* három csoportba osztja: első csoport *a föld improduktiv birtokbavételének* tényei, a forgalom és viszonylati élet par excellence kifejezései: házak és utak, minden kifejlődéseikkel és növedékeikkel egész a roppant városi csoportosulásokig, melyek ugyanakkor hatalmas útcsomózatok is. Azután a *növényi és állati hódítás* tényei, vagyis a földfelületnek mindazok az élő létesítményei, melyeket az ember azáltal hozott létre, hogy tetszése szerint 300 fajta kultivált növényt és 200 fajta házi állatot honosított meg és szaporított el.

Végül harmadik csoport a *destruktiv gazdaság fényes* sorozata. Akár cethalra vagy vidrára vadászik az ember, akár hering vagy szardinia-halászatot vagy kőszenet bányász, vagy kőolajat facsar a földből. Okszerűség nélkül, helyre hozhatlanul aknázza ki a föld kincseit, kimerit oly forrásokat, melyek nem pótolhatók, egyszóval rabló hadjáratot folytat: ezt jelenti a föld gazdaság szempontjából a vadászat, a halászat, a bányászat és az erdőirtás.

Az emberi geográfia feladata ezek után megfigyelni és osztályozni mindezeket a tényeket végnélkül változatos megnyilatkozásaikban a talaj és az éghajlat helyi föltételeivel a napsütés s a természetes vegetáció stb. minden tüneményeivel összefüggésben. De még nehezebb feladata ennek kitudnia, hogy mindezek a tények mily mértékben találnak kifejezést a történelemben, politikában, társadalmi gazdaságban. Mert *Brunhes* meg van győződve, hogy a történelem meg sem érthető másképmint úgy, ha az emberi földrajz leghomályosabb és legmélyebb problemáit világítjuk meg. Ugyanis mi az állam? Egy a föld felületének valamely adott pontjával szorosan összefüggő tényleges állapot. Ratzel szerint egy kis föld és egy kis emberiség. Brunhes szerint az emberiség, a talaj és víz együttes eredménye. De mi szerepet játszik itt a talaj és a víz? Mi az állam materiális alapja? Bizonyára egy ország földalakulása, éghajlata, gazda-

sági forrásai, anyagi helyzete történelmére nézve is nagy jelentőséggel birnak. Ebben nem lehet kétség. De vajjon milyennel? Mért van egy ház egy út itt vagy ott? Miben függnek össze a talajjal, melyre épültek? Mért van olyan formájuk amilyen van, s olyan szerkezetük, amilyen?

Egy ház, egy szántóföld, egy szénbánya, egy város, egy határ, egy állam sohasem csak egyszerű regénybeli jelenségek, hanem az emberi szellem is áthatja őket. Sem egyedül a természet, sem egyedül az emberi lélek útján meg nem magyarázhatók. Egy öntözőcsatorna-hálózat csak úgy mint egy úthálózat, egy nagy politikai egész csak úgy mint egy nagy gazdasági egyesülés az emberi alkotás művei, e szempontból remekei az egyensulynak mely többé-kevésbé ingatag az emberi akarat által épen úgy szabályozva, mint fizikai törvények által. Tehát jól mondja Brunhes igen sok idealizmus szükséges ahhoz, hogy a realitás értelmét fölfoghassuk.

Az emberi geográfia ezek szerint Brunhes nyomán úgy határozható meg, mint az emberlakta felület formáinak, állapotainak és módosulásainak tanulmányozása s nekünk úgy tetszik, hogy ez a felfogás még sok reformnak válhatik kiindulópontjává földrajzi oktatásunk módszerében inkább mint anyagában. Azt épen nem lehet mondani ugyanis, hogy Brunhes olyan új ismeretforrásokat nyitott volna előttünk a «geographie humaine»-ben, amelyekkel eddig is ne foglalkozott volna részben a statisztika és etnografia, részben a gazdaságtörténet és más disciplinák, de az bizonyos, hogy minden elágazó tanulmányköröket sikerült visszavezetnie egy metódikus egységre s ebben áll főleg érdeme a pedagógia szempontjából.

Budapest. *Várnai S.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Frauenbildung** mult évi *decemberi* számában megemlékezik Brunner arról, hogy *a lyceum-ban az ókori történelmi tanítás* központja a görög, hogy ennek nagy az anyaga, hogy ezzel szemben a keleti népek háttérbe szorulnak, hogy ezeket a népeket az egyháztörténelemnek kellene átvennie. Óhajtja még, hogy csak azt tanítsák, ami tipikus és a továbbfejlődésre jellemző s hogy a növendékek otthon két könyvet tartsanak, egy rövidet az áttekintésre és az emlékezet támogatására s egy hosszabbat a fejlődési áramlatok megismerésére.

A bő *irodalmi rovat* sürgeti *a latin nyelvkönyvek*ben, hogy a latin grammatikai szabályok alkalmazkodjanak a gyermek lelkéhez és végezzenek világos csoportosításokat. Örül az átdolgozott és az egyesített könyveknek, azoknak, melyekbe az idő meg a közös munka világosságot, egyszerűséget, biztosságot visz be. Hasonló törekvéssel dicséri az olyan *klasszikus kommentárok*at, melyek a sokféle jegyzettel nem a szöveget zavarják, hanem a függelékeket gyarapítják. Szintúgy összpontosítást keres abban, hogy a különböző irodalmak az *esztétikai magyarázatok*at költemények, költők és irodalmi korok szerint végzik, meg hogy a rövid jelentéstani bevezetést *a szótárak* elejére illesztik. Az *anyanyelvi olvasókönyvek*ben különösen nagy a változatosság és a gazdagság, de azért ebben is kiemel általánossá szűrődött szempontokat, mint p. o. szövegmegnevezést, szöveghűséget, leányiskolai felhasználását a történelmi idők kincseinek. Történelmi szempont a *földtan*ban is szerepel; a föld alakulása, a növény fejlődése, a népviselet változása mind helyet foglal az újabb iskolai könyvekben s emellett a csillagos ég jelenségeiről sem felejtkeznek meg. A *rajz- és iparoktatás* terén leginkább azzal foglalkoznak, hogy gyorsan és világosan rajzoljanak a táblára; hogy a rajz — általában a kézimunka — tartalmas és beszédes lehessen; hogy az ornamentika örömöt szerezzen és tervező ügyességet fejlesszen; hogy ugyancsak az ornamentika ne elvontan, hanem alkalmazottan mutatkozzék; hogy a ruhaszabás terjedjen és tökéletesedjék; hogy ez az utóbbi előkészítse a ruhának meg a divatnak az egészséges, csinos, józan reformját. A *jogi kézikönyvek* mindinkább kiterjeszkednek a nők jogaira és társadalmi kötelességeire s van már az iskolában olyan válfajuk is, melynek «Gesellschaftskunde» a neve. Az *angol tanítás* segédeszközeinek az ismertetése kéri, hogy ne szerepeljenek mind németben, mind franciában, mind angolban mindig csak a Hölzel-féle szemléltető

képek, hanem művészek, kiadók, tanárok fogjanak össze, alkossanak valami újat, művészit, a tanított nyelv hazájára jellemzőt.

A *januári* füzetben örömmel közli *a felsőbb leányoktatás* előmozdítására alakult Német Egyesület, hogy jó anyagi helyzetben van és hogy ezt beszámolóinak a szélesebbkörű terjesztésére használja fel. Kurz doktor hosszasan és nagyon szép, magas szempontból bizonyítja, hogy *a fizikai gyakorlatok* megvalósítása a felsőbb leányiskolákban is nagyon kívánatos; hogy a természettudományokban a fejlett érzékszerv és az ügyes kéz egyenrangú az elvont gondolkozással; hogy ezekben a tárgyakban különösen nevelésre szorul az önállóság, a felelősségérzés, a lelkiismeretes becsületesség, a türelem és a pontosság; hogy ez a kérdés az idegen államokban — így Ausztria-Magyarországban is — igen fejlett; hogy az ilyen munka képesebbé teszi a nőt a nőmozgalom sikeres megvívására: hogy ezek az órák derült, egészséges mozgással ellensúlyozzák a sok ülést. Herold professzor széles körben mutat rá a nagy és mindjobban nagyobbodó *tanítónői túlprodukcióra*, továbbá rámutat arra is, hogy a preparandiai általános műveltség és ennek a műveltségnek a fokozódó népszerűsége épenséggel nem korlátozza az álláskeresők számát; nagyon sürgeti a parallel-osztályok beszüntetését. *Rocsler* polgármester arról értekezik, hogy az új porosz felsőbb leányiskola *a kis városok* számára megerőltetően tudományos, drága és kevéssé nőies. Ezekbe a régi «gehobene Mädchenschule»-t kívánja vissza, bizván benne, hogy megfelelő fakultatív mellékkurzusokkal ez is alkalmas egyeseknél a tudományos alapvetésre. *Fritzsch* doktor egyik kitünő *Herbart-tanítvány*nak a gondolatait közli; azokat a gondolatokat, melyek *a nőnevelés* fontosságáról és nehézségéről szólnak; szerinte a nőnek sokoldalúnak és esztétikainak kell lennie, hogy nem szabad elmerülnie egy szakban és nem szabad lemondania a tetszésről, hogy korán önálló ítélettel kell birnia és olyan erős karakterre kell szert tennie, mely mindig és mindvégig vele van egész életén át. *Wundt* annak a szemléltető és hazafias oktatásnak a lényegébe tekint bele, amit *az anyanyelvi tanítás* első három évétől kívánnak; megállapítja, hogy itt folytatódnia kell az iskolába hozott természetmegfigyelésnek és társadalmi tapasztalatnak; hogy itt fejleszteni kell az elképzelést is a gondolkozással, az érzelemmel és az akarattal együtt.

Februárban Kurz doktor megadja *a fizikai gyakorlatok* egész módszertanát és részletesen közli azt a tananyagbeosztást, melyet ez a módszer logikusan maga után von. Haase igazgató óva int annak az általánosításától, hogy kis városokban *a középfokú tudományos intézetek egyszersmind pótolják a tanítónőszemináriumot*, úgy hogy szerveznek egy-egy pedagógiai évet a megfelelő középiskolai osztály fölé. Békétlenkedik, ha válogatás nélkül egyszerűen elejtik azt a három esztendei szakszerű előkészítést, mely pedagógiai beleéléseket és pedagógiai élményeket ad. A különböző *tanulókönyvek* szemléje büszke a művészetek technikájának a bő taglalására; az utca, az árúház, a lakóház esztétikájára; Stanley érdekfeszítő útleírására; egy katholikus lelkésznek az élettanításaira és egy olyan beszédgyakorlati kézikönyvre, mely iskolája a kiejtésnek, a nyelv életének, a nyelvérzéknek, a szó és a fogalom egybeolvadásának.

Márciusban közlik azt a császári miniszteri rendeletet, mellyel az eddigi szabályszerű felsőbb leányiskolát lyceumnak és az eddigi lyceumot főlyceumnak nevezik. Azután Heiligengrabból, az *apácakolostor*ból, értékes művelődéstörténelmi tanulmányokat ad maga az apátnő. Visszaemlékezik arra a nagy kulturmunkára, amit szerzetesrendje a tizenharmadik század óta állandóan kifejt s amelyben mindig alkalmazkodik a viszonyokhoz és mindig együttemelkedik a nőnevelés fejlődésével,

Abramowski Eleonora azt a tantervet ismerteti, mely szerint a *csecsemőgondozást* már az elemiben tanítanák, fellelkesülve az angol példákon; ugyancsak angol mintára ez az anyag az egészségtan része lenne a továbbképzőben bővülve, az anyai hivatást az anyai nevelés hangsúlyozásával emelné, megfelelő népszerű írásban kiterjedne a legszélesebb körökre és elejét venné a gyermekhalandóságnak meg a gyermekek gyengeségének olyan tanerők segítségével, akiket erre külön kiképeznek. Schröter igazgató *iskolai ájtatosságok* rendezése mellett szól a szív nevelése érdekében, Wartensleben Ilona igazolja azt az ideált, hogy *a német felsőbb tanítónőszemináriumban a német nyelv* legyen a tanítás központja. Az ideállal szembeállítja azt a tényt. hogy időben látszólag másodrangú helyet foglal el. Gyógyításul ajánlja, hogy osszák be máskép az idegennyelveket meg a próbatanítást. A *vegyes közlemények* arról szólnak, hogy a legkülönbözőbb hivatások terén szerzett tapasztalatok és ismeretek védik a női fiatalságot a károktól. Hangsúlyozzák továbbá, hogy igyekeznek megadni a fiatalságnak azt az örömöt, ami a lelkes munka ajándéka, ami munka előtt a megfeszitett lélek és a derült várakozás, munka közben a nehézségek leküzdése, munka után az erő érzése.

Aprilisban már megállapítják a fővonásait annak a programmnak, melyet *a felső leányközoktatás ügyében* alakult egyesület fog követni. Ezt követi két gyönyörű emlékbeszéd, az egyik *Freudenberg Ikáról*, a másik a hires Ocserről. Freudenberg Ikát úgy állítják elénk, amint a közélet harcaiban is csupa finomság, előkelőség, báj és szeretet; amint nagyszabású eszméi közben is vonzalommal karolja fel a kicsit, amint műveli és nemesíti a nőket, amint sikraszáll a meggyőződéseiért még akkor is, ha ellenségeiben nyilatkoznak meg. *Ocserről* elmondják, hogy hogyan nevelte a gondjaira bízott tanítónőket a lélek szent tüzének a papnőivé, hogy mindig milyen lelkiismeretes, de fesztelen atyai barátsággal időzött növendékei között; hogy verőfényes, gazdag, jóakaró lelke természetes, belülről kisugárzó tekintélye és hajlékony, de acélos erélye mennyire felvirágoztatta mindazt, ami szép és jó a fiatal lányokban! *Peiser* professzor *Nayy Frigyest* méltányolja *mint kiváló írót és pedagógust.* Megtudhatjuk tőle, hogy a fejedelmi írások a tudatlanságtól, a semmitevéstől, a tetszelgéstől szeretnék megmenteni a nőket; csodálkoznak, hogy nem vágyódnak jobban tiszteletre; azt a meggyőződést hangoztatják, hogy derekas kiképzés mellett még felül is emelkedhetnek a férfiakon. *Altmann Elisabeth* behatóan taglalja, hogy a *konkurrencia* a nemek kenyérkereső munkájából mindjárt eltünik, amint egyszer a férfi igazán férfiasan férfias, a nő igazán nőiesen nőies munkát végez; amint kiviláglik természetes úton-módon, hogy mi való a férfinak, mi a

nőnek, hogy ezt vagy azt a munkakört mivel gazdagítja az egyik és mivel a másik. *Sellmann* tanár azt a kívánságát indokolja, hogy a feltünő *lyceum*-névvel illetett iskolák keltsenek általános figyelmet és ne szenvedjenek többé az ismeretlenségtől vagy az összecseréléstől. *Schröter* igazgató a sokat emlegetett *magán felsőbb leányiskolák* újabb szenvedéseit foglalja össze. A közleményekből láthatjuk, hogy Poroszországban mind a tanítónők, mind a közönség óriási mozgalmat indított a *nők ipari továbbképzése* érdekében; ha máskép nem, legalább a férfitovábbképzőket igyekeznek számukra hozzáférhetőkké tenni.

A *májusi* számban Schlag főtanító azt a véleményét nyilvánítja, hogy a *felsőbb leányiskolai mathematikai tanulás* előmenetelben nem marad a fiúk mögött; de azt nem ismeri el, hogy elmélyedésben felérne hozzá. Schulze úrhölgy arról elmélkedik, hogy *a felsőosztályos dolgozatírás* hogyan fejleszthetné úgy a stilust, hogy azért ne váljék kárára az eddigi frisseségnek, elfogulatlanságnak és közvetlenségnek. Gottschalk Johanna fenséges színekkel vázolja a *berlini nőkongresszus* történelmi jelentőségét, óriási látogatottságát. Két egyesületi hír is szól arról, hogy a *német főtanítók és a porosz filológusok* egyesületileg ismét megtagadják szolgálataikat az olyan iskolától, mely női igazgatás alatt áll. Az *angol könyvek*nél keresik, hogy a kérdezés változatos legyen és hogy alkalom nyíljék hosszabb összefüggő beszédre is; *a francia vezérfonalaknál* konstatálják, hogy a poroszok kormánya szabad kezet ad a különféle tanári felfogásnak és hogy ennek eredményeképnáluk a tankönyvek sokfélék.

A *juniusi* számban Fleck Katalin azt tárgyalja, hogy *mikép nevelhetők a nők szociális munkára.* Erős szakképzettségre veti a fősúlyt. Szeretné, ha az iskolázásban az eddigi kisérletezők mind összedolgoznának, de úgy, hogy ne elégedjenek meg a nőiskolával, hanem adjanak föléje főiskolai képzőt is. Jachner Mária *a magán felsőbb leányiskolák* ügyében szólal fel. Teszi ezt azért, hogy ne jusson koldusbotra közel 5000 tanitónő; hogy a tudományos képzésre vágyó önálló és kitartó vidéki lányok talaljanak alkalmat iskolai tanulásra is, hogy az egyetemekre ne járjanak egyoldalúan csak fővárosiak. Mindennél fontosabb azonban Schumanné javaslata *a női közszolgálatról.* Ő tudniillik részletes tervezetben pártolja azt, hogy az állami üzemek és telepek nagy részében női tanerők és női tanulók lássák el a háztartási meg a gazdasági munkát. Az a szándéka, hogy a tanulók egy évig ingyen tanuljanak és hogy az ingyenességet a következő évben ingyenszolgálattal egyenlítsék ki. Hadlich annak az ideáljának ad kifejezést, hogy a *lyceum és a fölyceum* német szellemben fejlődjék tovább s mielőbb büszke önérzettel viseljen német nevet, Sellmann professzor megkapóan tárja elénk, hogy milyen áldássá válhat az iskolára *a kinematograf*, ha megmarad a maga útján; ha ott működik, ahol a leíró szót és a merev képet máris felülmúlja.

Sch. M.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Felsőbb leányiskolák.

(II. közlemény.) *

15. Értesítő a kolozsvári állami felsőbb leányiskola 1911—12. s kolai évéről. Kiadja az igazgatóság.

A bevezető cikk Péteri Lipótka a békenapon tartott felolvasását közli. Az iskolához Budapestről áthelyeztetett dr. Schmidt Henrikné-Hoffmann Frida, Péteri Lipótka pedig Győrbe ment, de még évközben visszahelyeztetett. A tanári kar tagjai ezek voltak: *De Gerando Antonia* igazgatónő *Békésy Lila, Biela Mária. Binder Laura, Bournáz János,* aki ez évben szabadságot élvezett, *Butyka Vilma, Tóth Józsefné-Farkas Vilma, Fazekas József, Grabowieczky Margit, Lindner Auguszta, Mayer Irén, Nagy Jenőné, Kiss Sarolta, Cs. Papp József, Péteri Lipótka, Rigó Anna, Sándor Józsefné-Sólyom Fekete Margit, dr. Schmidt Henrikné Hoffmann Frida, Szombathy Kálmán, Szucher Anna, Várady Erzsike, Veress Aranka, Gál Irén, Zajzon Adél, dr. Rosenberg Mór, Kende J. Szever, Imre Lajos, Fábry Viktor, Ürmösy Károly, dr. Eisler Mátyás, Ludu András.* Az intézetet meglátogatta Balogh Jenő államtitkár, dr. Juba Adolf egyetemi magántanár. A tanári kar tagjai között több hosszantartó betegség fordult elő, sőt Veress Aranka tanítónő meg is halt, a növendékek egészségi állapota azonban kedvezőnek mondható, bár skárlát miatt egyszer két hétre, másodszor egy hétre zárták be az intézetet, mely ellen erősen tiltakozott a vezetőség. A növendékek közül kettő halt meg. A gyermek-szanatórium javára 412 korona gyült be. Az intézetnek 233 rendes tanulója volt. Az intézetben újra megnyilt a továbbképző tanfolyamnak első osztálya, illetve a VII. osztály, azonkívül gimnáziumi irányú tanfolyam is működött, melyet *az igazgató saját költségén* tartott fenn. Ez a gimn. tanfolyam négy csoportban tanította a jelentkező növendékeket. Előadtak itt: *dr. Barabás Ábel, dr. Kálmán János, Flesz Szidónia, Makay Ernő, dr, Ruzitska Béla, Stern Sámuel, Csoma Ilona.* Az intézetben a növendékek önképzőkört alkottak, melynek záróünnepélyét a Kolozsvármegye vihar- és árvízkárosultjainak javára rendezték.

* Az első közleméey a szept.—okt. füzetben van. *Szerk.*

16. A Miasszonyunkról nevezett szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló Marianum kolozsvári róm. kat. tan- és nevelőintézetének értesítője az 1911—12. iskolai évről. Összeállította az igazgatóság.

Az intézetben volt: elemi leányiskola 4 osztálya, polgári leányiskola I., II. és III. osztálya, egyéves női kereskedelmi szaktanfolyam női felsőkereskedelmi iskola alsó, háztartási iskola első és *leánygimnázium* I. és II. osztálya. Az első cikk az iskolásgyermekek testméreteinek szán néhány szót, melyet dr. Lutter Nándor, egészségtantanár írt, a második egy alkalmi költemény, «Üdvözlő dal» címen, a harmadik «Marianum» című beszéd dr. Hirschler József tollából. Mindkettő az intézet felszentelése alkalmából íródott, hasonlóképen dr. Farkas Lajos egyetemi tanár beszéde is, melyet szintén közöl az értesítő. A következő cikk elmondja Marianum alapításának. építésének történetét, egészségügyi intézkedéseket, a felszentelést, az ekkor megtartott hangversenyt. A városban fellépett tifuszjárvány miatt az előadások dec. 18-tól jan. 2-ig szüneteltek. Április 10-én meghalt *Nemes Endre* kegyesrendi főgimnáziumi igazgató, a Marianum leánygimnáziumának h. igazgatója, helyét *Rietly Károly* piarista főgimn. h. ig. foglalta el. Az intézet látogatói voltak: gróf Majláth Gusztáv erdélyi püspök, Lipót Szalvátor főherceg, Balog Jenő államtitkár, Glattfelder Gyula csanádi püspök, Felser Antal nagyváradi püspök stb. Az intézetben ülte ezüst lakodalmát báró Huszár Károly és neje és ugyancsak itt folyt le a Huszár Mária bárónő lakodalma is. A növendékek tanulmányainak gyarapítására szolgálták a zenetörténeti, színházi előadások és tanulmányi kirándulások. Az intézetben Mária-kongregáció működött. A Marianum igazgatója: *dr. Hirschler József*, főnöknője: *Serbőczy M. Amanda*, a női kereskedelmi iskola élén *dr. Széplaki János*, a leánygimnázium élén pedig *Rietly Károly* áll. A tanártestület többi tagjai pedig a következők voltak: *Kene Dominika, Boros Sarolta, Cserna Lujza, Zetényi Csuhás Margit, Enderer Felicia, Hangay Oktáv, Holló Károly, Huber Imre, dr. Jelen Gyula, Kende Szevér, Kiss Norberta, Kolosváry Lajos, Köhler Alice, Léber Gyula, Lippert Annunciata, Oravecz Károly, Paul Aranka, Petres Kálmán, Pércsi Etelka, Pusztai Kálmán, Salgó Charitina, Sipos József, Schvella Ilona, Szabó István, Szentkirályi Sámuel, Varjú János, dr. Veress Vilmos, Vidákovich Dániel, dr. Vinczc Frigyes, Vogt Cattilda, Weisel Jolán, Xantus János, Zombory László, Precup János, Ludu András, Fodor Miklós, Juhász Albert, Fábry Viktor, Ürmösy Károly, dr. Eisler Mátyás, Zádor Benő, Lutter Károly*, még két gyakorló tanárjelölt: *Simon Anna és Szira Béla*, továbbá 6 zenetanító és 3 felügyelőnő. Az elemi iskolának 154 (40+44+43+27) rendes és 3 magán, tehát 157 növendéke, a polgári leányiskolának 293 (40 + 39 + 43 + 41 + 33 + 37 + 60) rendes, 14 magán, összesen 307 tanulója; a női kereskedelmi szaktanfolyamnak 40 tanulója. a női felső kereskedelmi iskola alsó osztályának 37 rendes, egy magántanulója, a háztartási iskolának 11, a leánygimnázium I. osztályának 11, az V. osztályának 24 tanulója volt. Leánygimnáziumot fokozatosan építik ki teljes VIII. osztályúvá. A Marianumban 584 növendéket tanítottak.

17. A dunántúli ág. hitv. ev. egyházkerület internátussal kapcsolatos községi felsőbb leányiskolájának értesítője az 1911—1912. iskolai évről. XIII. évfolyam. Közli: Budaker G. Károly, igazgató.

Az értesítő szomorúan emlékezik meg vései Véssey Sándor egyházkerületi felügyelő haláláról, kiben az iskola egyik legerősebb oszlopa dőlt ki. Az iskolába 123 (24 + 30 + 34 + 21 + 6 + 8) rendes, 5 rendkívüli és 4 magántanuló iratkozott be. A miniszter az összes rendes tanerőknek újabb államsegély kiutalványozásával ugyanannyi fizetést biztosított, mint amennyit az állami felsőbb leányiskolai tanerők élveznek. A tanári testületet a következők alkották: *Budaker G. Károly* igazgató, *Arató István, Bakos Julia, Bakó Ilona, Freyler Emma, Grünberg Margit, Krafka Borbála, Miklós Berta, Thold Dezsőné-Nagy Stefánia, Beyer Theofil, Hammer Gyula, Hanély Flóra, Hercz Ödön, Stettner Henrietta, Szorják Gizella, Szovják Vilma, Tahó Józsefné, Wagner Rudolfin.* A növendékek a fafaragást is tanulhatták, mint rendkívüli tárgyat. A növendékek között karácsony után fültőmirigylob (parolitis) lépett fel járványszerűleg, de az összes esetek enyhe lefolyásuak voltak. Az intézetet igen sokan látogatták meg, köztük *Gyurátz Ferenc* püspök négyszer. Az intézet különféle címek alatt 11,063.44 K adományt kapott. A növendékek számos ösztöndíjat és jutalmat élveztek, de ők is számos adományaikkal tettek tanúságot áldozatkészségükről.

18. A lőcsei háztartási tanfolyammal egybekötött magy. kir. állami felsőbb leányiskola harmincegyedik értesítője az 1911—1912. iskolai évről. Szerkeszti Klimkó Mihály igazgató.

Az előbbi tanévhez képest a tantestületben a következő változások történtek; dr. Várady Erzsébet Szegedről, helyébe Lőcséről Vozáry Miksa helyeztetett át. A tanártestületet a következő tagok alkották: *Klimkó Mihály* igazgató, *dr. Alexy János, Barta-Szabó Titusz, Fábryné-Gémessy Aranka, Illgen Antal, Kasselik Malvin, Kerekes Krisztina Jolán, Klimkó Józsa, Kossák József, Lővy Gusztáv, dr. Magyar Emil, Martinecz Ferenc, Nagyné Hadik Ida, Nessl Alajos, Novák Lenke, Petrik Ilona, Szegfi Ilona, Szentistványi Dániel, Szentistványi Éva, Treszler László, Vizy Dezső. Vozáry Miksa, Watzesch Janka.* Internátusi nevelőnői megbízást kaptak *Gombos Róza és Rabas Stefánia* középiskolai tanárjelöltek, kik azonban lemondottak ottani alkalmaztatásukról. A növendékek tanulmányi kiránduláson voltak Késmárkon. Felvétetett 144 (25 + 36 + 33 + 23 + 16 + 11) rendes és 2 magán, összesen 146 tanuló. A háztartási tunfolyamnak 10 rendes és 1 rendkívüli növendéke volt. A háztartási tanfolyamon Klimkó Józsa Kercher Jolán és Spitalrozik Alajos tanítottak.

19. Marosvásárhely sz. kir. város felsőbb leányiskolájának értesítője az 1911—12. iskolai évről. Szerkesztette: Szerényi Károly, igazgató. Ötödik évfolyam.

Az iskolaév folyamán *Hofbauer Ilona* tanítónő lemondott állásáról. A tanártestület *Szerényi Károly* igazgatóval az élén a következő tagokból állott: *dr. Apáthy Árpádné-Sebesi Laura, Báthory Józsefné-Straub Jolán, dr. Békássi Kálmánné-Máthé Mária Lilla, Farczády Jolán, dr. Farkas József, Kabdebó Erna, dr. Kallós Ernő,*

Schial Izabella, dr. Schmidt Béla, Szathmáry Jenő, Vigand Edéné-Kégl Margit, Ferenczy Patronella, Biró András. Beyer Fülöp, dr. Löwy Ferenc, Újlaki János, Tallós Jenő, Kellemen Albert, Buzogány Kálmán. A növendékek nagyobbszerű kirándulást rendeztek Kolozsvárra. Az iskolának 122 tanulója volt, még pedig 118 rendes (23 + 29 + 25 + 23 + 13 + 5), 3 magán és 1 rendkívüli. Kezdeményező lépések történtek abban az irányban, hogy az iskola internátussal kapcsoltassék össze.

20. A máramarosszigeti m. kir. állami felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos internátus értesítője az 1911—12. tanévről. XXXV. évfolyam. Közli Ényi László igazgató.

Dr. Heller Jakab iskolaorvosnak «Tanuló gyermekek idegessége» című cikke vezeti be az értesítőt. Az iskolában a következők tanítottak: *Ényi László* igazgató. *Andreánszky Olga, Balásné dr. Krizsó Jolán, Bede László, Berecz István, Boga Imre, Borosnyay Szeréna, Doros Athanáz, Harsányi István, dr. Heller Jakab, Katz Róza, Knauer Sándor, Lányiné-Piller Odola, Lernerné Nendtvich Paula, Lovaghy Dénes, Miller Gyula, Puschmann Ida, Schmitz József, Turczka Klotild, Urbántsek Ilona, Valkovszky Erzsébet, Valkovszky Margit.* Beiratkozott 189 rendes, 3 rendkívüli és 4 magántanuló, összesen 196 (46 + 39 + 35 + 32 + 25 + 19). Egy növendek évközben meghalt. A tantestületből Szegedre távozott: Borosnyay Szeréna tanítónő. Az iskolaév befejezése után 32 növendék 3 tantestületi tag vezetésével 6 napra terjedő tanulmányi kirándulásra indult Budapestre.

21. A mezőtúri m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1911—12. iskolaévről. Tizenötödik évfolyam. Közli Keller Imre megbízott igazgató.

A bevezető cikkben az igazgató a gazdaság nőnevelés égetően fontos kérdésével foglalkozik. *Keller Imre* megbizott igazgatón kívül még a következők tanítottak: *özv. Mártonffy Józsefné-Foder Erzsébet, Bedics Mária, Benkhard Ilona, dr. Bordács István, Fehér Géza, Fehér Gézáné-Fircsa Kornélia, özv. Füredy Lajosné-Miskolczy Katalin, Glück Mór, Kálmán Etelka, Katona Jolán, Koppe Etelka, Kövesdy Elvira, dr. Kreszta Riza, Lányi Lajos, Lányik János, Lányik Jánosné-Mortenson Gabriella, dr. Mezey Sándorné-Gyurmán Riza, özv. Novák Antalné-Viklidán Mária, dr. Perémy Imre, Zsigmondovits Constance,* mint óraadó zongoratanítónők működtek: *Császár Károlyné, Füredy Mária.* Beiratkozott 154 tanuló, még pedig 146 rendes (39 + 24 + 33 + 22 + 12 + 16), 2 rendkívüli és 6 magántanuló. Az intézetben háztartási tanfolyam működött, varróosztállyal és főzőosztállyal. December hó elején a földmívelésügyi minisztérium támogatásával a kecskeméti vándortanfolyam tartott hat heti kurzust, amelyen *Ratsek Franciska, Dezső Jolán* éa *Kovács Jolán* tanítottak. E tanfolyamon kívül még festőtanfolyam is létesült. A növendékek jószívűsége számos adakozásban, a közönség érdeklődése és szeretete pedig több jutalomnak felajánlásában nyilvánult meg. Erős mozgalom indult meg, hogy Mezőtúron külön háztartási iskola emeltessék.

22. A tiszáninneni ref. egyházkerület internátussal kapcsolatos miskolci felsőbb leányiskolájának értesítője az 1911—1912. iskolai évről. Közli: Domby László igazgató.

A tanári kar — az iskolának a városban uralkodott járványok miatt történt 16 napi bezárásától eltekintve — az egész iskolai évben zavartalanul végezte munkáját. Állásáról lemondott *Szombathy Kálmán*, akit Kolozsvárra nevezett ki a miniszter. A tanítónők minden legkisebb jogsérelem nélkül felvétettek az Országos Tanári Nyugdíjintézetbe. A tanártestület lehetőleg minden alkalommal felhasználta az iskolán kívüli tanítás eszközeit. A tanártestületet a következő tagok alkották: *Domby László* igazgató, *Tóth Irén*, *Szabó Gizella*, *Fürész Róza*, *Péter Pál*, *Károsy Mária*, *dr. Artbauer Gizella*, *Domokos György*, *Gombos Imre*, *Péter József*, *Fiedler János*, *Halász József*, *Krausz Simon*. Beiratkozott 203 tanuló, még pedig 194 (48+43+38+44+16+5) rendes és 9 magántanuló.

23. A nyitrai róm. kath. polgári és felsőbb leányiskola értesítője az 1911—1912. tanévről. Közli: Német István igazgató. XVII. évfolyam.

Az első cikk «Továbbképző tanfolyamunk» címmel ismerteti az iskolai év elején szervezett tanfolyamot. A tanártestületben működtek: *Német István* igazgató, *Pityinger Eugénia*, *dr. Biringer Ferenc*, *Ernetz Grácia*, *Erling Hilda*, *Greschner János*, *Iváncsits János*, *Kovács Teréz*, *Krausz Klarissza*, *Nieszler Zsófia*, *Resch Emma*, *Ribay Erzsébet*. Az első két osztály polgári, a III. és IV. osztály pedig felsőbb leányiskolai volt, V. és VI. már végleg megszünt, helyét a továbbképző tanfolyam pótolja. Az intézettől megváltak: *Ferenczi József*, *Roch Gyula*, *Schandl Béla*, *Kaleta Máté*, *Kopp Tibor*, *Taschner Virginia* és *Murai Sarolta*. Az intézetben Mária-Kongregáció is volt. A növendékekkel kirándulást rendeztek Pöstyénbe. Az intézetben több jutalom, ösztöndíj került kiosztásra. Növendékek száma 195 volt, 191 rendes (38+61+41+36 és 15 továbbképzős), 4 magántanuló.

24. A «Miasszonyunk»-ról nevezett női rend pécsi nevelő- és tanintézetének értesítője az 1911—1912. iskolai évről. Közli: az igazgatóság.

Az intézetben a következő iskolák vannak: hat osztályú felsőbb leányiskola 140 rendes (21+37+29+38+15—) és 5 magántanulóval, négy évfolyamból álló elemi tanítónőképző-intézet 99 (28+23+25+23) tanulóval, négy osztályú polgári iskolával 1, 238 (67+65+63+43) tanulóval, négy osztályú elemi iskolával 297 (78+79+74+70) és öt osztályú gyakorló iskola 137 (38+25+24+26+24) tanulóval. Az intézetben tehát 906 növendék tanult. A gyakorló iskola új épületet kapott. Az intézetet meglátogatta gr. Zichy Gyula püspök. Jan. 28-án ragadta el a halál *Frantich Ágoston* kanonokot, a tanítónőképző, polgári és elemi iskola igazgatóját. A felsőbb leányiskola igazgatója *Bitter Illés* volt, kívüle tanítottak még: *Chinorányi Ede*, *Deáky Honor*, *Frank Paula*, *Gábor György*, *Graf Alexia*, *Gritzmann Forénia*, *dr. Hang Dániel*, *Magdics Gáspár*, *Máhl Auguszta*, *Major Stefánia*, *Peytrignet Gabriella*, *Raab Szalézia*, *Weber Aquinata*, *Weber Bernárda*. A VI. osztály jövő iskolai évben nyílik csak meg. Az évet a városban fenyegető vörhenyveszedelem miatt korábban zárták be. A Mária-Kongregációnak nagy számmal voltak tagjai az összes növendékek köréből. A másik három intézet élén *Frantich*

Ágoston igazgató halála után eleinte *Kiss Lajos*, utóbb véglegesen *Streicher József* állott. A tanítónőképző-intézet tanítótestületében működtek: *dr. Bahula József*, *Gritzmann Fória*, *Kiss Lajos*, *Kosztka Anzelma*, *Mahl Hildegard*, *Mayer Ignácia*, *Szabó Xavéria*, *Jabelly Skolasztika*, *Vörös Emerika*, *Vörös Valéria*, *Weber Aquinata*, *Weisz Antónia*. A polgári leányiskolában tanítottak: *Gyenis Ambrosia*, *Horváth Katalin*, *Hoffmann Leó*, *Kosztka Anzelma*, *Krautszak Margit*, *Lajos Gyula*, *Lippay Terézia*, *Mayer Ignatia*, *Németh Filoména*. Az elemi és gyakorló iskola tantestülete 12 tagból állt.

25. A pozsonyi m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1911—1912. évről. Közli: Arató Frigyes igazgató. XXIX. évfolyam.

Tirscher Berta az első cikkben «Érez-e a növény?» kérdést fejtegeti. A tanári testület tagjai: *Arató Frigyes* igazgató, *Rauschmann Cecilia*, *Dach János*, *dr. Szántó Károly*, *Zala Miksa*, *Tirscher Berta*, *Makó Irén*, *Chalupáné-Olgyay Ilona*, *Skonyárné-Schwarz Gabriella*, *Minkwitz Matild*, *Gludovácz Ilona*, *Bognár Erzsébet*, *Kesslerné-Juna Mauricette*, *Teply Paula*, *Dormány Klára*, *Balogh Anna*, *Cserny Etelka*, *Loschdorfer Paula*, *Arató Amália*, *Menich Antal*, *dr. Pávai Vajna Gábor*, *Llewellyn Edit*, *Majsch Mária*, *Szász Margit*, *Schlemmer Gizella*, *Nádor Imre*, *Rátz Vilmos*, *Balogh Elemér*, *Grünsfeld Adolf*. Az intézetnek 259 rendes (25+25+41+43+41+23+23+38; az első és V. osztály párhuzamos volt) és 14 rendes, összesen 273 növendéke volt. Ez évben készült el végre az intézet második fele és az internátus épülete. A továbbképző tanfolyamban megkezdődött a főzés tanulása, melyet itt tanultak, magának a továbbképzőnek 23 növendéke volt. Az angol nyelvet 10 növendék tanulta, a tánctanulásban 35 növendék vett részt.

26. A soproni m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1911—1912. iskolai évről. XXXI. évfolyam. Szerkesztette: Marusák Pál igazgató.

Az intézetbe beiratkozott 164 rendes és 2 magántanuló, összesen 166 (35+38+30+28+19+16). *Józsa Menyhért* 30 évi szolgálat után nyugalomba vonult. A rajzot és kézimunkát az I—III. osztályban két-két csoportban (A+B) tanították. Az I. osztályt tájékoztató földrajzi gyakorlatokra vitték. A II. és III. osztállyal gyárakat látogattak meg. A tanári testület tagjai a következők voltak: *Marusák Pál* igazgató, *Keller Ilona*, *Brunner János*, *Bründl Ödön*, *Bründl Ödönné*, *Friedrich Valéria*, *Karlik Mariska*, *Hümpfnerné-Kerestély Olga dr.*, *Kontz Gizella*, *Lang József*, *dr. Marcsek Tibor*, *Mohl Berta*, *dr. Pollák Miksa*, *Nagy Ilona*, *Rokszer Ilka*, *Sándor Irma*, *Schuh Kamilla*, *dr. Stráner Gyula*, *Szávits Karola*, *Szlimák Lajos*.

27. A szabadkai m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1911—1912. iskolai évről. Közli: dr. Vajda Gyula igazgató. V. évfolyam.

Az iskola most még a város tulajdonát képező régi tanítónőképző-intézet épületében nyert elhelyezést, de megindultak a tárgyalások egy modern, internátus céljait is szolgáló iskolaépület emelése tárgyában. Az angol nyelvet, mint rendkívüli tárgyat 23-an tanulták. A háztartási tanfolyam jelentkező hiányában nem volt megnyitható. A festő-

tanfolyamon 9-en vettek részt. Az iskolában többször tűzbiztonsági próbákat rendeztek. A növendékek Újvidéken, Zimonyban és Belgrádon voltak tanulmányi kiránduláson. A tanártestület tagjai nemcsak egymás óráján hospitáltak, hanem az egész tanári testület jelenlétében is tartottak egyesek előadásokat. Az intézetnek 83 rendes (13+12+16+19+14+9), 6 magán, összesen 89 tanulója volt. A tanári testületben működtek: *dr. Vajda Gyula* igazgató, *Bassy László, Deli Margit, Dvorzsák Katalin, Fetsch Aranka, Gráber Ida, Hernely Irén, dr. Hübner Gyula, Kalmár Jolán, Korossy Emil, Lányi Ernő, Lenk Dóra, Ludaics Izidor, dr. Pap Stefánia, dr. Singer Bernát, Szabóné-Gálfi Anna, Fantos János, dr. Wilheim Adolf.*

28. A szegedi magyar kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1911—12-iki iskolaévről. Tizenötödik évfolyam. Közli: Czeizel János igazgató.

Beiratkozott összesen 322 rendes és 3 magántanuló, ezek közül 287 a felsőbb leányiskola (29 + 29 + 43 + 46 + 46 + 24 + 25 + 24 + 36), az első és negyedik párhuzamos volt), 68 (10 + 18 + 16 + 22) a kapcsolatos előkészítő (elemi) tanfolyam növendéke volt. A tanári testületből nyugalomba vonult: *Derszibné Schwimmer Edit.* A tanári testület tagjai voltak: *Czeizel János, Csik Mária, Baranyainé Quinz Emilia, özv. Bauerné Lévy Jenny, dr. Bittenbinder Miklós, Borosnyayné Gyertyánffy Adrienne, Borsiczky Árpád, Borosnyay Szeréna, Brandesz Mária, Csorjáné Nagy Julia, Ilnek Jolán, Horváth Aranka, Horváth Lajos, Jacobs Róza, Jenny Ágota, dr. Krausz József, Lábán Mária, Lányi Béla, Mayerné Wachtel Adél, Pillichné Szendrői Ilona, Sidlovits Kálmán, dr. Várady Erzsébet, Bereczk Sándor, Dávid Mihály, dr. Löwinger Adolf, Sevity Lázár, Szabados István, Thomay József.* A varrást *Török Margit* tanította, a főzést *özv. Vetró Sándorné* vezette a háztartási tanfolyamon, a festő tanfolyamot 28 tanuló látogatta.

29. Székesfehérvár szab. kir. város felsőbb leányiskolájának hetedik évi értesítője az 1911—1912. iskolaévről. Közli: Szepesi Géza id. igazgató.

Az első cikkben Lityán Viktória emlékezik meg váratlanul elhunyt *Matskássy Rózsa* igazgatónőről, aki éppen ebben az évben ülte meg tanítói működésének negyedszázados évfordulóját a városi színházban, mely alkalommal a volt növendékek 1000 koronás ösztöndíjat alapítottak. Az intézetet meglátogatta *Prohászka Ottokár* püspök, a polgármester és más érdeklődő. A máshol szokásos tanfolyamokon kívül ebben az intézetben még német tanfolyam is működött, melyen Rose Miksa szaktanár saját rendszerű ábrázoló német nyelvoktatást tartott. A növendékek segélyegyletet tartottak fenn, amelynek 16,345 koronányi vagyona van. Ezen kívül nyolc alapítvány kamatai kerültek szétosztásra. A tanártestület ez volt: *Szepesi Géza* igazgató, *dr. Györke Margit, Flang Margit, Lityán Viktória, Manger Irén, dr. Neiser Mária, Pékné Krasznapolczky Ida, Renaudné Bienaimé Berta, Irycsay Richárd, Bakó Lajos, Dornis István, Gáncs Jenő, Heinrich Ármin, Raics Demeter, Steiner Jakab.* Felvétetett 182 rendes és 6 magántanuló, összesen: 188 (4 + 57 + 23 + 35 + 17 + 15.).

30. A temesvári háztartási tanfolyammal és bennlakással

egybekapcsolt, magyar királyi állami felsőbb leányiskola értesítője az 1911—1912. tanévről. XXVIII. évfolyam. Szerkesztette: Mársits Rozina igazgató.

Az első cikkben Szabolcska Mihály «kéretlen és bántó felvilágosítások (Pár szó a lányos anyák figyelmébe)» címmel tanácsokat ád a szülőknek, hogyan kell a leányokat a brutális felvilágosításoktól óvni. — Beiratkozott összesen 215 rendes (45 + 34 + 42 + 28 + 39 + 27) és 14 magántanuló, összesen: 229. — A tanév munkáját két ízben szakította meg a növendékek között uralkodó járványos gyermekbetegség. Mindkét esetben két-két hétre kellett az iskolát bezárni. Az emberbaráti szeretet fejlesztése végett a növendékek által alapított «Jótékonysági Egyesület» ez évben is folytatta áldásos működését. Nemcsak házi szegényeket istápolt és hazafias célokra áldozott, hanem meleg eledellel látott el naponkint átlag 60—70 iskolás gyermeket a négy téli hónapban. Külön tanfolyamok voltak: angol nyelvi, tánc, játszó és a háztartási tanfolyam, melynek 21 növendéke volt. A tantestület *Mársits Rozina* igazgatóval az élén következő tagokból állott: *Bársony János, özv. dr. Benedek Albertné, Csépné-Membrez Cecile, Csesznák Mária, Farkas Anna, dr. Gálosné Tedeschi Klementin, Grätz Lujza, Katona Mária, özv. P. Kováts Árpádné, dr. Kubács Margit, László Lujza, Stadler Mária, Schembráné Trauschenfels Lucia, Schill Fülöp, Schillné Göndör Ilona, dr. Tauffer Jenő, Tulousz Erzsébet, Urbányi Emilia, Antal Marianne, özv. Göndör Sándorné, özv. Kolozsvári Scheidt Józsefné, Langguth Ilona, Novak Marianne, Jalsoviczky Karolin, Tamássy Erzsébet, dr. Barabás Ábel, dr. Drechsler Miksa, Bohus Károly, Mihutia Sándor, dr. Pop István, Rech K. Géza, Szabolcska Mihály, Prechájszky Iván.*

31. A Miasszonyunkról nevezett iskolanővérek vezetése alatt álló temesvár—józsefvárosi róm. kat. felsőbb leányiskola értesítője az 1911—1912. tanévről. Közli: az igazgatóság.

Az iskolába 216 rendes (53 + 45 + 34 + 42 + 21 + 21) és 9 magántanuló, összesen: 225 tanuló vétetett fel, kiket a következők tanítottak: *Sáfrán József* igazgató, *Plesz József, Kontraszty Dezső, Magony József, Viezner Gyula, Novák Emma, Nieszner Calasanctia, Antalfi Eduarda, Márton Fleriberta, Fialovitz Romana, Platzner Blanka, Kliegl Honoráta, Erdődy Leonilda, Luniacsek Erzsébet.* A növendékek a város több gyárát tekintették meg, nagyobb kirándulást Mária-Radnára tettek.

Krónikás.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az Erzsébet Nőiskola jubileuma. Épen 40 éve, hogy az állami polgári iskolai tanítónőképző intézetet szervezték. Az első növendékeket már 1872. évi szeptemberben felvették az új képzőintézetbe, azonban az akkor kitört kolerajárvány miatt az intézet megnyitását 1913 január 15-éig elhalasztották. Történetírói tisztünk, hogy ere a — magasabb nőnevelő intézeteink fejlődésében — nagy jelentőségű, évfordulóra rámutassunk s ezzel alkalmat adjuk polgári és felsőbb leányiskoláinknak meg a tanítónőképző intézeteknek, kik tanítónőiket legnagyobb részben a polgári iskolai tanítónőképzőnek köszönhetik, hogy e nevezetes évfordulót figyelmükre méltassák. Tudomásunk van arról, hogy maga az intézet és fölöttes hatósága ebből az alkalomból nagyobb ünnep rendezésére készül. És folyóiratunk is, mely ez intézet tanári testületének alkotása fel fogja használni az évforduló alkalmát arra, hogy azt a maga részéről ünneppé tegye s ezért januári számában részletesebben fog az intézet nagyfontosságú munkásságáról megemlékezni. *S. J.*

*

A Magyar Nőegyesület Szövetségének közgyűlését november 22., 23., 24. napjain tartják meg a Nemzeti Múzeum dísztermében, s így arról jelen számunkban, melyet 15-én zárunk le, részletesebben már nem emlékezhetünk meg. Ez a kötelezettség deczember havi füzetünkre hárul. Már most kiemelhetjük azonban, hogy a közgyűlés gazdag programmja a békemozgalom erősítésének kiván komoly szolgálatokat tenni, s hogy az alkoholizmus leküzdésére maga a szövetség elnöke gr. Apponyi Albertné emeli fel szavát, a vasárnapi munkaszünetnek a pálinkamérésekre való kiterjesztését sürgetve. Szó fog esni a nővédelem sok fontos kérdéséről, melyek mindenike méltó arra, hogy olvasóink érdeklődését fölkeltse, s őket arra indítsa, hogy a közgyűlést látogatását kötelességüknek tekintsék.

*

A M. N. Sz. béke és választott bírósági szakosztálya nov. 11-én Zipernowsky Károlyné elnöklete alatt igen látogatott ülést tartott, melynek legfőbb tárgya volt a zürichi nemzetközi békekongresszusról való jelentés volt. Az elnök lelkes szavakkal ecsetelte megnyitójában azt a felemelő hatást, melyet a kongresszus nemes szelleme a résztvevőkre tett, majd Rosenberg Auguszta számolt be a kongresszus munkásságának némely részletéről. A beszámolást a következő

ülésen fogja folytatni. Foglalkozott még a szakosztály az elnök előterjesztésére azokkal a módokkal, melyekkel a *Békeegyesület háború ellen tiltakozó ülését* céljaiban megsegíthetnék. A legfontosabb a *háború-ellenes* hangulat szítása egyesületekben, társadalmi érintkezésben, sajtóban. A háború borzalmaitól való rettegés fogja el különben is a kedélyeket s ezt lélekállapotot felhasználhatják a pacifisták a békepropaganda terjesztésére. A szakosztály annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy az evulutio a béke felé vezet s kultúrfejlődése a békemozgalom legbecsesebb emelője.

*

Az Országos Református Nőnevelési Egyesület. Az ORLE. kongresszusa parallel működésének egyik legkiválóbb alkotása a magyar nőnevelés ügyének előbbvitele terén jelentkezik. Megalakult a Magyar Országos Református Nőnevelési Egyesület. Az alakuló közgyűlésen.

A napirend első előadója dr. Böszörményi Gézáné volt, aki a hazafiasan vallásos művelt nők neveléséről szólt. A magyar nőnevelésnek református szempontból több pótolni valója van. Felsorolta a különböző tipusú iskolákat, az azok terén uralkodó állapotokat s hangoztatta a leánygimnázium létesítésének szükségét. Koncz Aurélné Karácsony Ottilia, a debreceni református felsőbb leányiskola igazgatója, a református leányinternátusok jelentőségéről értekezett a testi és lelki nevelés szempontjából. Uray Sándor a leányiskoláknak az egyházhoz és a vallásos neveléshez való viszonyát ismertette. Ezután dr. Mitrovics Gyula, az előkészítő bizottság előadója, fejtette ki a létesülő országos nőnevelési egyesület programmját, amelynek főbb pontjai: az egyes vidékek kultúrális és gazdasági viszonyai és szükségletei által megkívánt iskolafajtáknak az erre alkalmas helyeken való létesítése, mint pl. polgári iskolák, leánygimnáziumok, a már meglevők mellett továbbképző és szaktanfolyamok felállítása, polgári iskolai tanítónőképzők, valamint az egyetemi székhelyeken női egyetemi internátusok létesítése, stb. Ezért az ország minden alkalmas pontján helyi bizottságokat szervez, amelyek erre a célra a talajt előkészítik és a központi szerv támogatásával kellő időben erre a szükséges lépéseket megteszik. Az egyesület vagyont gyüjt és az iskolákat a saját jövedelméből, vagy gyűjtéséből támogatja. Mitrovics benyújtotta az ily értelemben szerkesztett alapszabály-tervezetet. A hozzászólások sorát dr. Kovács István theológiai tanár, szatmári lelkész nyította meg. Nagy Béla theológiai tanár, Barabás Samu kolozsvári lelkész, Véghes Sándorné és mások felszólalása után a megalakulás következett.

A díszelnöki tisztségre gróf Degenfeld Józsefet, gróf Tisza Istvánt, dr. Darányi Ignácot, Dókus Ernőt, Antal Gábor és Kenessey Béla püspököket, dr. Beőthy Zsoltot, gróf Khuen-Héderváry Károlynét, herceg Odescalchi Gyulánét, gróf Tisza Istvánnét, gróf Bethlen Pálnét, gróf Bethlen Istvánnét, gróf Teleki Józsefnét, dr. Baltazár Dezsőnét és Szilassy Aladárnét kérik fel. Ügyvezető elnökké egyhangú lelkesedéssel dr. Baltazár Dezső püspököt választották meg, aki a legerősebben harcolt az egyesület létrehozása érdekében. Alelnök dr. Mitrovics Gyula, pénztáros Nagy Gyula, jegyző Juhász László,

ellenőr H. Pap István, ügyész dr. Mihály József lett. Az igazgatóság tagjaivá szintén egyhangúlag Metzner Béla főrendiházi tagot, dr. Kenézy Gyula és Márk Endre udvari tanácsosokat, gróf Pejacsevich Katinkát, Bági Patay Gyulánét és Lánczy Leónét választották meg. A nagygyűlés dr. Baltazár Dezső püspök elnök zárószavával ért véget.

*

Dr. Baltazár Dezső a nőnevelésről. Az Országos r. nőnevelési egyesület kongresszusán tartott megnyitójában a következő érdekes gondolatokkal gazdagította a nőkérdés irodalmát.

«A nőkérdés elsőrendű kérdése volt a világnak, az ma is és lesz is mindenkor. Az volt akkor is, amikor hallgatott; az mai is, amikor kezdi a nyilvános leszámolást követelni és az lesz akkor is, amikor majd a nemek közötti paritás egyensúlyában elhelyezkedik.

Ezután az eszmény után kell törekednünk. Nekünk férfiaknak parancsoló kötelességünk a nőkérdés igazságos megoldásának élére állani. A kiváltságosok legnagyobb erénye, amivel a kiváltságra érdemesnek bizonyítják magukat, az, ha arról önként lemondanak. Tudnunk kell úgy is, hogy az a kiváltság, melynek alapján mi férfiak az igazi első helyekre kerültünk, állatéleti eredetű, ami ellen tehát a kultur-ember teljes önérzetével kell tiltakoznunk. A férfierőre, érdemre, méltóságra nincs megalázóbb, mint az a tudat, hogy mindezt neme előjogának s egy zártkörű verseny jogtalan előnyének tekintheti.

A nemek értéke, jelentősége, fontossága, egymásra utaltsága egyenlő. Miért volna a «certa mater», a maga teremtő erejének, feláldozó szeretetének eszményiségében alábbvaló, mint a férfi, aki magasra törő vivódásait többnyire a steril dicsőség lángjában égeti el. Ha a nő paritása ellen az a kifogásunk, hogy a nő gyönge; hát akkor ki kell az előítéletes nevelés üvegházából szabadítanunk és erőssétennünk; ha azt vetnénk ellene, hogy az életbölcsesség fogyatékossága folytán nyerte elhelyezését az inferioritásban, ki kell szabadítanunk abból a miszticizmusból, regényeskedésből, hypokrizisből, amibe a férfinem sodorta; meg kell nyitnunk a szemét, a lelkét a világosság előtt, hogy úgy nézze az életet, amint van; úgy tökéletesítse, amint Isten törvénye rendeli; úgy reménykedjék, úgy számítson, hogy minél kevesebb legyen a csalódása, minél harmonikusabb legyen az élet realitásával való megelégedése.

A protestantizmus a lelki világossággal, józansággal, szabadsággal s a társadalmi demokratizmussal equivalens. Kötelessége tehát a nőkérdést ebben az irányban vinni a megoldás felé. Első lépés, igazi női intelligenciát nevelni. Intézményesen biztosítani a nőnevelést az ellen a veszedelem ellen, ami újabban fenyegeti, s amely a nőkérdést a vallás és műveltség külsőségeivel, annak minden tartalma nélkül, ügyesen tudja az őskori szolgaság színvonalán tartani. Mi a vallás és a tudás tartalmát akarjukmegadni a nőnek, hogy közvetítő nélkül öntudatosan rendezze be viszonyát az Istennel és világgal és tudjon igazán boldog lenni és igazán boldogítani».

*

A Mária Dorothea Egyesület ülései. Az október 19-én tartott ülést Tóth József emlékezetének szentelték, ki az egyesuletnek 25 éven át volt szeretve tisztelt alelnöke. Az emlékbeszédet Sebestyénné- Stetina Ilona tartotta,* melynek hatása alatt igaz megindulással iktatta az ülés jegyzőkönyvébe az elhunyt kitünő emberbarát és pedagógus elévülhetetlen érdemeit. Majd Tolnay Anna főv. polgári iskolai rajztanítónő számolt be a drezdai rajzkongresszussal kapcsolatban szerzett külföldi nőnevelésügyi tapasztalatairól. (Érdekes fejtegetéseit mai számunkban közöljük. *Szerk.*) Október hó 27-én volt az egyesület választmányi ülése, melyen Herich Károlyné elnökölt, s mely valósággal ünnepszámba meut épen azért, mert Herich Károlyné tartós beteg ségéből felépülve, hosszabb idő óta először töltötte be az elnöki széket. Az ülés az építés kérdésével foglalkozott, mert az Otthon jótékonyságát annyian óhajtják igénybe venni, hogy az egyesület egyenesen kötelességszegést vél elkövetni, ha az építés útjából minden nehézséget elhárítni nem törekszik. Ezért fokozott erővel folytatja az egyesület a gyűjtés munkáját s minden emberbarátot felkér adakozásra s a kintlevő gyűjtőívek beküldésére. Kérve kéri az egyesület a tagokat különösen arra, hogy tagok gyűjtése által az egyesület jótékonyságát elősegíteni szíveskedjenek. Az egyesület jelen szűkös viszonyai között is évenként sok beteg vagy teljesen munkaképtelen tanítónőt részesít anyagi támogatásban, ezt a nagyjelentőségű és fölötte szükséges jótékonyságot meg lehetne kétszerezni, ha minden tag csak egyetlen egy tag szerzése által jönne az egyesületnek segítségére. Az építéshez szükséges telek is csak igéretképen van még az egyesület tulajdonában, hogy ez igéret ténnyé váljék, az egyesület küldöttségileg hívja meg az egyesület dísztagját, Bárczy István polgármestert a tanítónők otthonába, hogy ott a helyszínen győződjék meg a polgármester az egyesület hasznos, lelkiismeretes munkásságának nagy szociális értékéről. — A Thielen Mária-féle 40,000 koronás alapítvány elfogadásának módozatait is megállapították. Eszerint az alapítvány az építésre használtatik fel; ennek ellenében az egyesület biztosítja a vendégjogot Thielennének élte fogytáig, nevezettnek halála után pedig két magánnevelőnő eltartásának kötelezettségét vállalja magára az egyesület. Az egyesület ismételten foglalkozik a magánnevelőnők nyugdíjintézményének létrehozásával s ez ügyben a Nőegyesületek Szövetségének útján fog úlabb memorandummal fordulni, a vall. és közoktatásügyi miniszter úrhoz. — Az egyesület nov. 13-iki *igazgatósági ülése* a választmányi ülés határozatait végrehajtotta, a fegyelmi bizottság határozatát egy fegyelmi ügyben tudomásul vette és foganatosította s folyóügyek intézése által törekedett az egyesület fejlődését elősegíteni.

* A beszéd kivonatát októberi füzetünkben közöltük. *Szerk.*

IRODALOM.

A GYERMEK ÉS A JÁTÉK. *Nógrády László* dr. könyve. Megjelent a Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiadásában, mint a Gyermektanulmányi könyvtár első kötete. Ára 5 kor. Kapható Budapesten, VIII., Üllői-út 16/b.

Gyermektanulmányi irodalmunk, mely alig nehány év alatt fejlődött: ismét egy szép, értékes művel gazdagodott. Nógrády László, a gyermek iránti nagy szeretettel eltelve, sok szakismerettel írta meg könyvét, melyből nemcsak a hivatásos gyermektanulmányozók, hanem pedagógusok és gyermeknevelléssel foglalkozó egyének egyaránt sok és hasznos ismeretet szerezhetnek a gyermek lelki életéről.

A gyermek játékáról eddig csupán olyan elméletek voltak ismeretesek, melyek a felnőttek szempontjából bírálták azt. A könyv írója a gyermekekhez fordul és tőlük kérdezi meg, hogy mit szeretnek játszani és miért kedvelnek bizonyos játékokat? Ezenkívül megfigyeli a játszó gyermekeket és ilyképen mintegy 6000 adat birtokában állítja fel játékelméletét, mely eltérőleg az eddig elfogadott, Spencer, Lazarus, Groos stb. féle játékteoriáktól: a *biológiai elméletet* veszi a gyermekjáték alapjául. E szerint a gyermek nem szórakozásból, pihenésből vagy erőfölöslegből játszik, hanem azért hogy *fizikai és szellemi erőit teljesen kiépíthesse.* A játék a gyermeknél már a csecsemőkorban kezdődik, ez az ú. n. artikulátlan játék kora. Később az artikulált játékkor kezdődik, mely addig tart, míg a gyermekkor észrevétlenül áthalad a felnőtt korba. Csupán a játék motivumai változnak a fejlődés fokozatain.

A könyv második részében a szerző reámutat a játék pedagógiai értékére. Minthogy a játszó gyermek bizonyos célokat tűz ki magának játközben, mely célok elérésére törekszik, azért az akarati tevékenységet nagy mértékben fejleszti és foglalkoztatja a játék.

Figyelem, képzelő-erő, érzelmi jelenségek, beszédbeli ügyesség egyaránt fejlődik a gyermekben a játék által. Pedagógiai szempontból még különösen kiemelendő a játék értéke a művészi nevelés szolgálatában is. A gyermeket tehát még fejlettebb korban sem szabad elvonni a játéktól és meg kell neki adni azt a gyönyörűséget, melynek eredő oka a fejlődésén munkáló ösztönök kielégítésében rejlik.

Martos Ágostné.

*

Pascal gondolatai. Pascal a misztikus filozófus, kit Nitzsche a leglogikuiabb kereszténynek nevezett, most újra divatba jött az egész világon. Mindenütt, de különösen Franciaországban könyvek és cikkek

valóságos áradata foglalkozik vele, a mai legdivatosabb filozófiai, a Bergson-féle ő reá hivatkozik minduntalan, jeléül annak, hogy a tudománynak és a hitnek az az összeütközése, mely Pascal szellemének tulajdonképeni tartalma, lejátszódik a más gondolkodó emberek lelkében is. Aktuális dolog tehát most, hogy a *Filozófiai Írók Tára*, *Alexander* Bernát és *Bánóczi* József kulturális jelentőségű vállalata kiadta egy kötetben Pascal leghíresebb művét, a *Gondolatokat*, olyan szemelvényes kiadásban, mely az író gondolatvilágáról lehetőleg teljes képet ad, bevezetésül függesztvén hozzá ugyancsak Pascalnak értekezését a tekintélyről a filozófiában. A fordítás a jegyzetek s a Pascalról szóló tanulmány *dr. Nagy József* kiváló gondosságú és megértéssel teljes munkája. A kiválóan érdekes kötetet a Frank lin-Társulatadta ki; ára 4 korona 80 fillér.

*

Wlassics Gyula beszédei. Kulturális életünknek mindig feltünő eredményei szoktak lenni azok a beszédek, melyeket *Wlassics* Gyula mint a múzeumok és könyvtárak országos szövetségének elnöke szokott tartani e szövetség évi közgyűlésein. Nálánál illetékesebben alig szólhat valaki a magyar kultura égető nagy kérdéséiről s nála lelkesebben, több hittel és meggyőződéssel is csak kevesen. Két közgyűlési beszéde egy nagy államférfiúi és kormányzati tapasztalatra alapított nagyszabású kulturpolitikának körvonalait rajzolja meg a múzeumok és könyvtárak elsőrendű fontosságú ügyével kapcsolatban, oly gazdagságát adja az e körbe vágó eszméknek, annyi indítást és kezdeményezést adhat, hogy valóban alkalomszerű volt e beszédeket, melyek eddig a napi sajtó közlései után csak hivatalos kiadványok, ban voltak olvashatók, a nagy közönség számára is hozzáférhetővé tenni. A sajtó alá rendezés munkáját *Ferenczy* Zoltán végezte nagy gonddal s bevezetést is írt hozzá. A becses beszéd-gyűjtemény, az Olcsó Könyvtár-ban jelent meg a Franklin-társulat kiadásában; ára 80 fillér.

*

Páris kövei. Mindazoknak, akik szeretik Párist, érdeklődéssel viseltetnek jelene és multja iránt, kedves lesz *Karl* Lajos ily című kis könyve, amely Páris néhány nevezetesebb épületének történetét mondja el az avatott történetíró aprólékos tudásával és a kellemes előadó rokonszenves hangján. A Hôtel de Transylvanie, amely egykor Rákóczi fejedelmünké volt, a Saint Sulpice, a Pantheon, a Palais de Justice, a Bastille stb. mindegy megelevenednek, érdeklődés támad abban is, aki csak hirből ismeri ezeket az épületeke, nevezetes történeti események szinhelyeit. A kis könyvecske az Olcsó Könyvtárban jelent meg a Franklin-társulat kiadásában ára 60 fillér.

*

A Mária-Dorothea-Egyesület pénztárába az Otthon építésére f. évi június 6-ika óta a következő gyűjtések, illetve adományok érkeztek be:

Áll. tanítótestület Szakálháza 10 K 60 f, Kollerich Lajos 20 K, Áll, elemi iskola Aradszentmárton 13 K 90 f, Elemi isk. tantestület Anina 7 K. Dorogsághy Dénesné 4 K, özv. gr. Károlyi Alajosné 20 K, Jakab Sándor gyűjtése 1 K 4 f, Tanfelügyelőség gyűjtése Brassó, 32 K, Márkus Imre 5 K, Király Emma II. gyűjtése 30 K, Koppe Etelka gyűjtése 32 K, Kecskeméti áll. polg. és elemi isk. tantestülete 6 K, Konkoly Margit 2 K, Vior Márta gyűjtése Kaposvár 35 K, Szilágy vm. tanfelügyelőségének gyűjtése 23 K 14 f, Alsó borsodi ref. tanítóegyesület 5 K, Havranek Olga gyűjtése 9 K 84 f, Melocco Péter 2 K, Bollinger Irén gyűjtése 10 K 60 f Muraszombati áll. isk. tanítótestület 2 K 50 f, Heim Emilia 2 K, A háromszéki sepsi járási tanítók gyűjtése 26 K 40 f, Riecsánszky Matild 4, K, özv. Mikulik Józsefné 4 K, Weiszberger Miklósné 5 K, Weiszberger Antónia 4 K, Fizély Júlia gyűjtése 20 K, Tanfelügyelőség Eperjes 6 K 38 f, Bőhm Laura 10 K, Modori ev. ref. polg. leányiskola ifjúsági gyámegyesületének adománya 10 K, Haventsuk Mária gyűjtése 3 K 20 f, Balázsfalvi gör. kath. tanárképző 80 fillér, Bartos Erzsi gyűjtése 12 K 60 f, Brünner Dánielné gyűjtése 4 K 4 f, Héder Sándorné 50 K, Zsoldosné N. H. gyűjtése 9 K 80 f, Doby Antalné gyűjtése 43 K 23 f, Okolicsányi Gyula 5 K, Ungvári tanítóképző gyűjtése 24 K 80 f, Somogy vm. alispánjának gyűjtése 24 K 80 f, Csécsi Nagy Juliska gyűjtése 22 K 40 f, Belics Erzsi gyűjtése Pozsony 21 K, id. Halmos Lajos gyűjtése Törökbecse 7 K 50 f, Roffnerné Pap Margit gyűjtése 15 K, Hégerné Hreblay Erzsébet gyűjtése 10 K, Odor Emilia 50 K, Odor Vilma 10 K, Odor Henriette 10 K, Ibrányi Ferencné gyűjtése 12 K, Eichner Teréz gyűjtése 18 K, Kormuth Margit gyűjtése 18 K, Környei Irma gyűjtése 22 K, Szilágyiné D. Adél gyűjtése 36 K, özv. Barna Ferencné gyűjtése 100 K, Beck Irén gyűjtése 30 K, Mester-utcai elemi isk. tantestülete 5 K, Kallivoda Irma gyűjtése 63 K, Bodor Irma gyűjtése 28 K, Wilhelm Aranka gyűjtése 2 K, Pamlényi Sándorné 1 K, Ispánovics Mariska gyűjtése 2 K 20 f, Fábry Vilma 1 K, Ref. leányiskola Dévaványa 1 K 40 f, Mártonffy Józsefné 10 K, Sebestyénné Stetina Ilona 100 K, dr. Zsigmondy Jenő 100 K, Nothaft Eleonora 5 K, Gutheil Dóra gyűjtése 18 K, Lieszkovszky Irma gyűjtése 40 K, Brocskó Lajosné gyűjtése 126 K, Blahó Róza gyűjtése 4 K 90 f. — Az eddigi gyűjtés eredménye 4325 K 81 f.

Az ívtartókat tisztelettel kéri az egyesület az adományok és gyűjtések mielőbbi beküldésére.

Alapíttatott 1869. évben.

Holzer divatháza

Cs. és kir. udvari és kamarai szállító

Budapest, Kossuth Lajos-utcza 9.

Mindennemű

női ruházati czikkek

kizárólagos beszerzési forrása.

A félemeleten külön leánygyermekruha-osztály.

Fizikai **Kémiai**

Földrajzi **Természetrajzi**

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. Üvegtechnikai műhely.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

MARX és MÉREI tudományos műszerek gyára Budapest, VI., Aradi-utca 60.

Gyártanak **saját gyártelepükön** mindennemü

fizikai, kémiai és laboratoriumi tanszereket.

Elismert elsőrangu gyártmány.

A gyártelepen saját, jól felszerelt **kisérleti laboratorium** van, amely a tanár urak rendelkezésére áll.

Kitüntetve: 1906-ban *állami ezüstéremmel*, 1907-ben a budapesti balesetügyi kiállításon *állami ezüst éremmel*, 1907-ben a pécsi orsz. kiállításon *arany éremmel*.

A gyártelepen 80 alkalmazott van állandóan foglalkoztatva

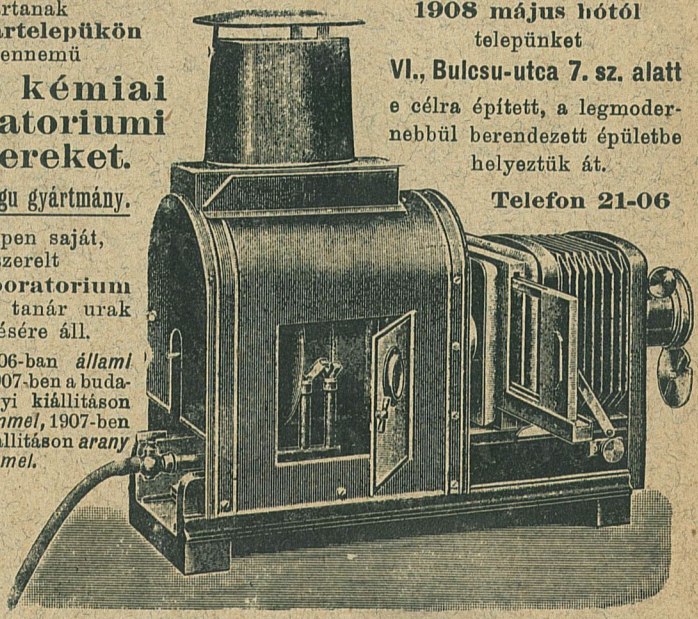

1908 május hótól telepünket **VI., Bulcsu-utca 7. sz. alatt** e célra épített, a legmodernebbül berendezett épületbe helyeztük át.

Telefon 21-06

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz. megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

GLÓSZ JÁNOS dr.

LATIN NYELVTANÍTÁSI KÉRDÉSEK

Ára 1 korona.

KAFFKA MARGIT

SZINEK ÉS ÉVEK

Regény.

Ára 4 korona.

MOLNÁR FERENCZ

A FARKAS

Vígjáték 3 felvonásban.

Ára 2 korona 50 fillér.

KORONGHY DÉNES

DIADALÉNEK

Regény.

Ára 4 korona.